

Maatschappelijke stages

Een onderzoek over maatschappelijke stages onder leerlingen, kunstcentra, amateurkunstverenigingen en stagemakelaars.

Inhoudsopgave

1. Achtergrond onderzoek
2. De leerlingen
3. De kunstencentra
4. De amateurkunstverenigingen
5. De stagemakelaars
6. Inschatting stageplekken
7. Maatschappelijke stage en bezuinigingen
8. Conclusies en aanbevelingen

MAS in de amateurkunstsector

Een onderzoek over maatschappelijke stages onder leerlingen, kunstencentra, amateurkunstverenigingen en stagemakelaars.

Veldkamp

Joep Wils

oktober 2011

Achtergrond onderzoek

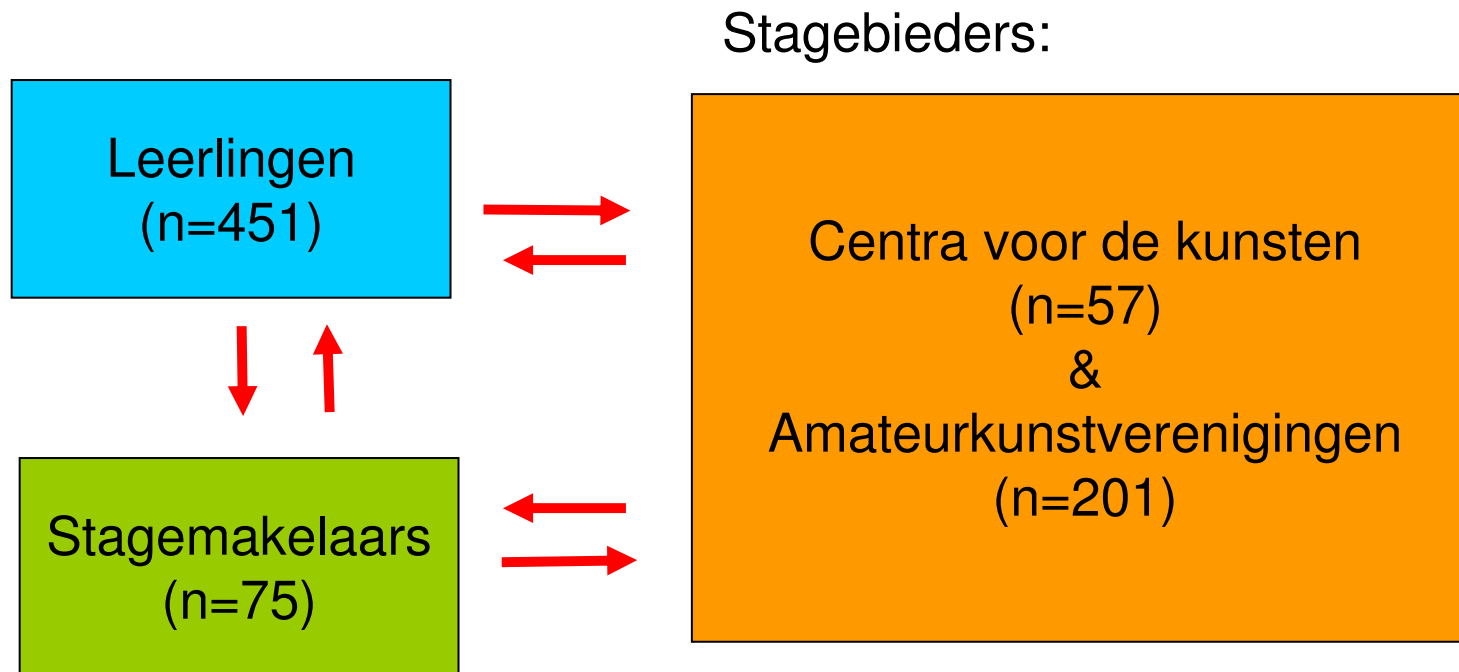
Achtergrond (1)

- ✓ Maatschappelijke stage (MAS) is een stage voor scholieren uit het voortgezet onderwijs in Nederland, waarbij ze door het doen van onbetaald vrijwilligerswerk kennismaken met het dragen van verantwoordelijkheid voor maatschappelijke belangen.
- ✓ MAS is verplicht vanaf schooljaar 2011/2012. Dan zullen jaarlijks zo'n 195.000 leerlingen stage gaan lopen.
- ✓ Kunstconnectie en Kunstfactor dienen in 2011 minimaal 1.000 stageplaatsen (elk 500) te verwezenlijken.

Achtergrond (2)

- ✓ Vier belangrijke actoren in het MAS zijn: de leerlingen, de onderwijsinstelling, de stagemakelaars en de stagebieders.
- ✓ In oktober 2010 heeft er een 0-meting plaatsgevonden onder leerlingen, stagemakelaars en stagebieders in de (amateur)kunst zoals kunstencentra en amateurkunstverenigingen. Een jaar later in 2011 heeft er een vervolgmeting plaatsgevonden om de ontwikkeling in kaart te brengen.
- ✓ In dit onderzoek betrekken we vier actoren (leerlingen, kunst-verenigingen, kunstencentra en stagemakelaars. Elk van deze vier actoren heeft een op maat gesneden vragenlijst beantwoord.

Actoren en steekproefaantallen 2011

Steekproefkader en methode van onderzoek

- **Leerlingen:**
 - Steekproefkader: access panel van Veldkamp / TNS NIPO (biedt toegang tot 200.000 personen voor onderzoek waaronder leerlingen vmbo, havo en vwo)
 - Methode: online (CAWI-methode)
 - Veldwerkperiode: 15 t/m 25 september 2011
- **Centra voor de kunsten:**
 - Steekproefkader: adressenbestand van Kunstconnectie
 - Methode: online (CAWI-methode)
 - Veldwerkperiode: 13 t/m 29 september 2011
- **Amateurkunstverenigingen:**
 - Steekproefkader: Kamer van Koophandel
 - Methode: telefonisch (CATI-methode)
 - Veldwerkperiode: 13 t/m 29 september 2011
- **Stagemakelaars**
 - Steekproefkader: adressenbestand stagemakelaars (aangeleverd door Kunstfactor)
 - Methode: online (CAWI-methode)
 - Veldwerkperiode: 13 t/m 29 september 2011

Rapportage

- ✓ Deze rapportage betreft de 1-meting, die als basis dient om na de 0-meting in 2010 de ontwikkeling wat betreft de MAS in de amateurkunstsector in kaart te brengen.
- ✓ Op basis van de resultaten van de 1-meting in 2011 gaan we per actor uitgebreid in op de ontwikkelingen sinds 2010.
- ✓ Daar waar zinvol worden relevante en significante verschillen in kaart gebracht.

De leerlingen

Steekproef leerlingen

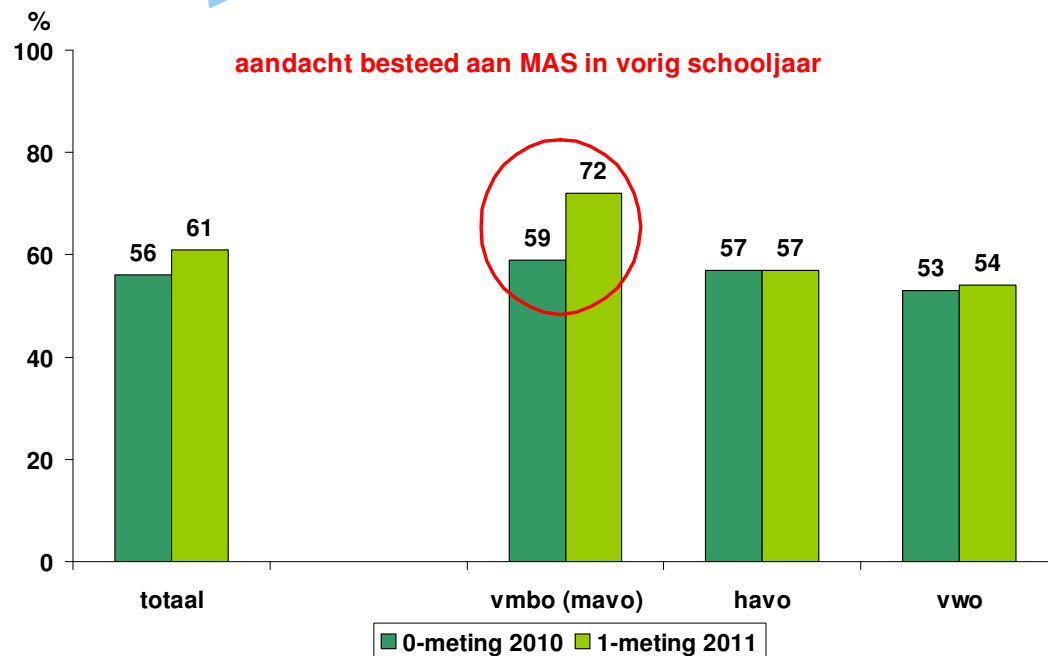
- ✓ In totaal zijn er in 2011 $n=451$ leerlingen (was $n=430$ in 2010) ondervraagd, van wie:
 - ✓ $n= 161$ vmbo/mavo (was $n=114$ in 2010)
 - ✓ $n= 151$ havo (was $n=150$)
 - ✓ $n= 139$ vwo (was $n=166$)

- ✓ De helft van de steekproef bestond uit jongens (50%) en de helft uit meisjes (50%) waarbij alle leerjaren (2^e t/m 6^e jaar) goed verdeeld zijn over schooltype en sekse.

- ✓ Er is dus sprake van een steekproef die evenwichtig verdeeld is over de diverse groepen leerlingen.

Meer aandacht voor MAS op vmbo in 2011 (72%)

In oktober 2010 bleek er bij 56% van de scholen in het vorige schooljaar (2009/2010) aandacht besteed te zijn aan het onderwerp maatschappelijke stage. In 2011 blijkt dit bij 61% te zijn voor het schooljaar (2010/2011).

Aandacht voor MAS

- Bij het vmbo blijkt er in het schooljaar 2010/2011 (72%) significant meer aandacht besteed te zijn aan maatschappelijke stage dan in het schooljaar 2009/2010 (59%).
- Voor de havo en het vwo is de aandacht bij de 1-meting ten opzichte van de 0-meting gelijk gebleven.
- Dit betekent dat de leerlingen van het vmbo in het schooljaar 2010/2011 significant meer het idee hebben dat er aandacht besteed is aan MAS dan de leerlingen van havo of vwo.

Er wordt vooral aandacht besteed via gesprekken in de klas

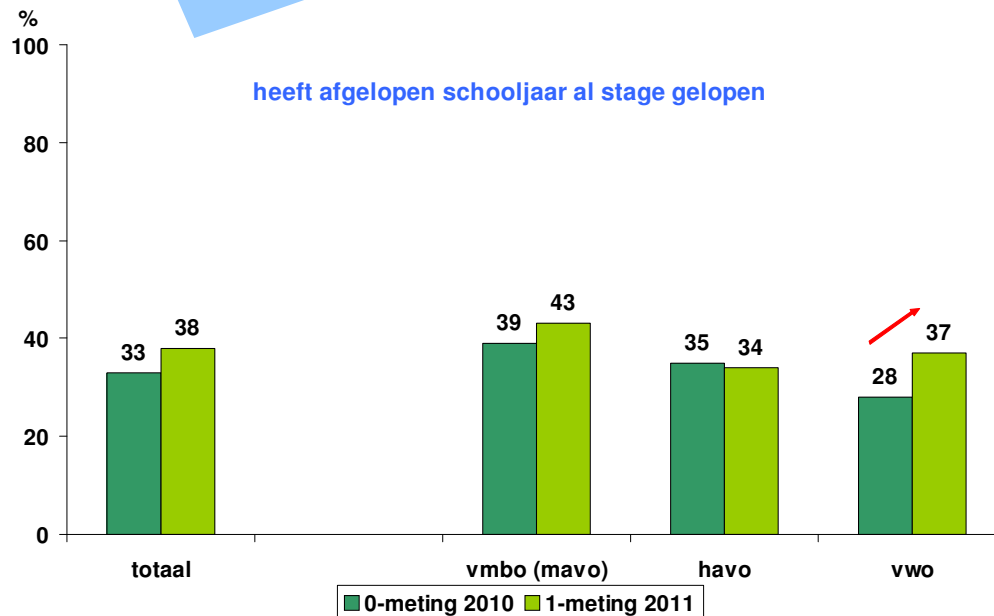
In de meeste gevallen heeft men aandacht besteed aan de MAS middels gesprekken in de klas (74%) en via algemene schriftelijke informatie (50%). We zien hier geen verschil tussen 2010 en 2011. Bij het vwo blijkt er minder vaak (63%) in de klas over maatschappelijke stage te worden gesproken dan bij het vmbo (77%) of havo (79%).

‘Op welke wijze is er aandacht aan besteed?’

	0-meting 2010	1-meting 2011
	%	%
gesprek in de klas	70	74
algemene informatie (brief, brochure e.d.)	50	55
MAS is geregeld voor mij	26	26
persoonlijk gesprek over gehad	15	13
zelf MAS geregeld	12	6

Het aantal leerlingen dat stage heeft gelopen kent een opwaartse trend vooral bij de vwo'ers

In oktober 2010 bleek 33% van de leerlingen in het vorige schooljaar (2009/2010) al een maatschappelijke stage gevolgd te hebben. In 2011 blijkt dit bij 38% te zijn voor het schooljaar 2010/2011. Hoewel het verschil niet significant is, lijkt er sprake van een opwaartse trend vooral bij vwo'ers.

Al MAS gevolgd

- Bij het vmbo blijken in het schooljaar 2010/2011 vier van de tien leerlingen (43%) al een maatschappelijke stage te hebben gelopen. In het jaar daarvoor was dat ook vier van de tien (39%).
- Voor de havo liggen de percentages vrijwel gelijk.
- Bij de vwo blijkt 37% al stage te hebben gelopen bij de 1-meting. Ten opzichte van het niveau van de 0-meting (28%) ligt dit op de rand van significantie (bij 95%-niveau). We durven daarom te spreken van een opwaartse trend bij deze groep.

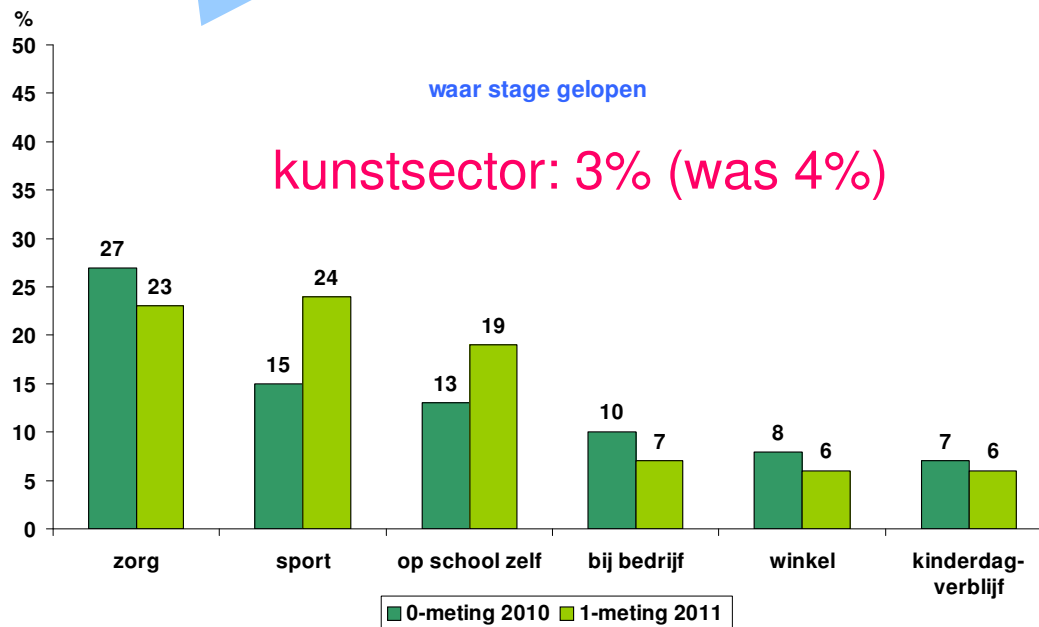
Gemiddeld aantal uren (30 uur) besteed aan MAS is gelijk gebleven

Gemiddeld heeft men 30 uur besteed aan de maatschappelijke stage die men gelopen heeft. De vwo'ers lopen gemiddeld wat minder uren (24 uur) dan de vmbo'ers (33 uur) of de havisten (33 uur). Ten opzichte van de meting in 2010 zien we geen significante verschillen in het gemiddeld aantal uren.

	0-meting 2010	1-meting 2011
Gemiddeld aantal uren aan MAS besteed	uren	uren
totale groep	30	30
vmbo	34	33
havo	31	33
vwo	26	24

Meer stages in de sector sport in schooljaar 2010/2011; meestal hebben de leerlingen het zelf geregeld (67%)

In het schooljaar 2010/2011 blijken de meeste stages in de sector sport plaats te hebben gevonden. We zien hier een duidelijke stijging ten koste van de sector zorg die bij de vorige meting (over schooljaar 2009/2010) de populairste sector bleek. Het percentage leerlingen dat stage heeft gelopen in de kunstsector is stabiel met 3% (was 4%).

Door wie geregeld & wat voor soort werk gedaan

- In de meeste gevallen (67%) blijkt men de stage zelf te hebben geregeld. Dit ligt voor alle schooltypen op vrijwel hetzelfde niveau. Daarnaast wordt de stage nog geregeld door de school (28%) of familie, kennissen (17%). De stagemakelaar wordt ook nu nauwelijks genoemd.
- Ten opzichte van de vorige meting (66% zelf geregeld) zien we geen noemenswaardige verschillen.
- Men heeft net als bij de vorige meting allerlei werkzaamheden verricht, grote en kleine klussen. Sommigen hebben echt mee mogen denken en in veel gevallen gaat het om het helpen van mensen (56%).

Overgrote deel (90%) van de leerlingen vindt stage leuk om te doen.

Vooral het werken met mensen (41%)

Het blijkt dat 90% van de leerlingen de stage die ze gelopen hebben als best leuk of erg leuk te ervaren. We zien geen verschil tussen vmbo'ers, havisten of vwo'ers. Ten opzichte van de vorige meting zien we een iets hoger percentage. Het verschil is echter niet significant dus het gaat hier slechts om een indicatie dat het plezier in de maatschappelijke stages is toegenomen sinds 2010.

	0-meting 2010	1-meting 2011
	%	%
erg leuk om te doen	32	39
best leuk om te doen	52	51
niet zo leuk om te doen	15	10

85% (2010) / 90% (2011)

Wat vindt men leuk aan MAS?

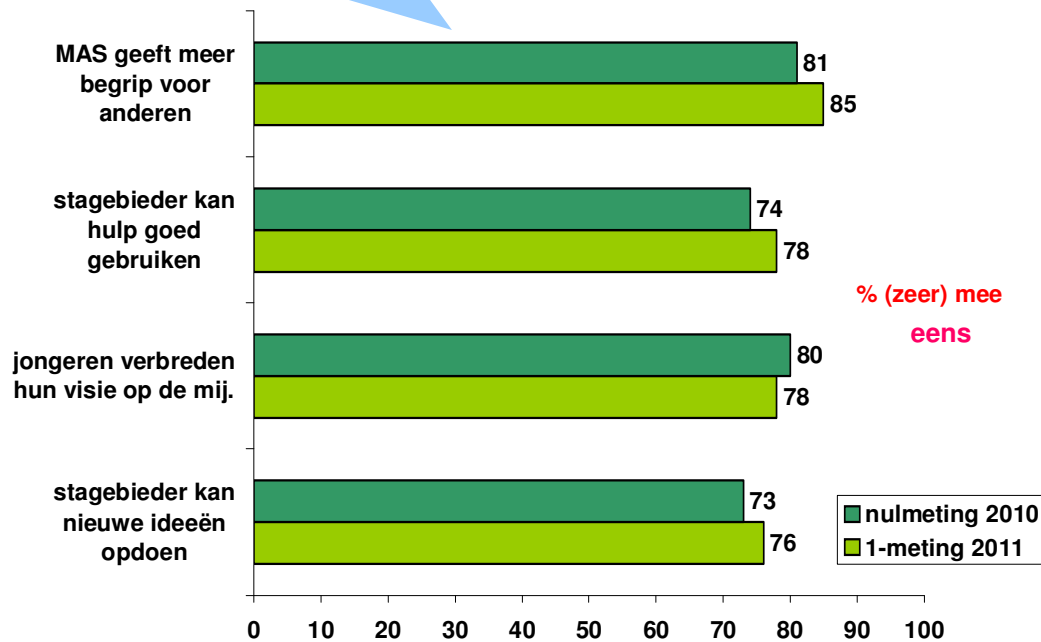
- De 41% van de leerlingen die de MAS als leuk ervaren, geeft aan dat ze het werken mensen en/of kinderen appreciëren. Dit is niet anders dan bij de vorige meting (43%).
- Voor 17% is het leereffect van de maatschappelijke stage de bron van vreugde en 14% apprecieert het actief bezig zijn, het werken met de handen en 11% de gezellige, goede sfeer.
- De relatief kleine groep die minder enthousiast is over de MAS heeft het vooral over saaie klusjes, stom werk en dergelijke.

Grote meerderheid van de leerlingen meent dat de MAS positieve uitwerking heeft op de leerling en de stagebieder

De reactiestatements over de MAS geven aan dat het merendeel van de leerlingen (85%) vindt dat MAS een beter begrip aankweekt. Ook is men het er in ruime mate mee eens dat door de MAS de visie van de leerlingen verbreed wordt (78%). Voor 8 van de 10 leerlingen geldt dat ze de indruk hebben dat de stagebieder hun hulp goed kan gebruiken en nieuwe ideeën kan opdoen van de stagiaire.

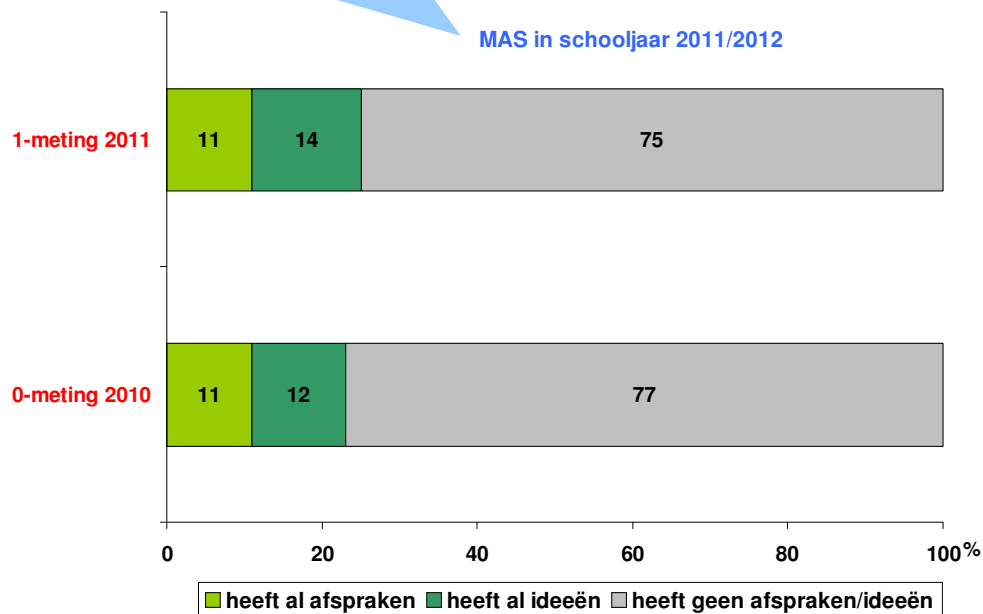
Verschillen naar schooltype?

- Het blijkt dat de vmbo'ers nog iets positiever zijn over het nut van de MAS voor de stagiaire maar ook over het nut voor stagebieders.

Een vierde van de leerlingen is in meer of mindere mate al actief met de MAS voor het lopend schooljaar (2011/2012)

Het blijkt dat 11% al concreet afspraken heeft voor de MAS voor 2011/2012. Daarnaast heeft 14% al ideeën hierover. Deze percentages liggen in lijn met de meting in 2010 toen ook net het nieuwe schooljaar begonnen was. Het blijkt dat nu, net als vorig jaar, de vmbo-leerlingen (33%) er al iets meer bezig mee zijn dan de havisten (22%) of vwo'ers (20%).

Hoe en waar MAS in 2011/2012?

- Van de groep die al afspraken heeft, blijken de leerlingen het in de meeste gevallen zelf (75%) geregeld te hebben. Daarnaast zijn school (25%) en familie, kennissen (22%) nog van belang. Bij de vorige meting lagen de percentages op vrijwel hetzelfde niveau.
- De school zelf, de zorg, de sport, een bedrijf of een winkel zijn de sectoren die het meest in trek zijn bij hen die al een stageplek hebben. De kunstensector is bij 6% de keuze. In 2010 was dit 4%.

Bijna de helft (48%) van de leerlingen heeft een voorkeur voor een sector. 6% van hen kiest voor kunst en cultuur

	0-meting 2010	1-meting 2011
	%	%
heeft wel een voorkeur	46	48
maakt me niet zoveel uit	46	42
weet niet	8	10
totaal	100	100
<i>heeft voorkeur voor ...</i>		
zorg	19	19
iets met kinderen	19	18
sport	16	15
bedrijf	16	15
kunst & cultuur	7	6

Voorkeur MAS in 2011/2012

- Bijna de helft (48%) van de leerlingen heeft al een uitgesproken voorkeur voor een bepaalde sector waar men stage wil gaan lopen. In 2010 lag dit op hetzelfde niveau. We zien geen verschil op basis van schooltype.
- De zorg, iets met kinderen, sport of een bedrijf worden het meeste genoemd als voorkeursector. Bij de groep met voorkeur scoort de kunst en cultuursector bij 6% positief. Op het totaal aantal leerlingen (inclusief degenen zonder voorkeur) is dit 3%.
- We zien geen verschil in voorkeur voor het stage lopen op het terrein van kunst en cultuur tussen de meting van 2011 en 2010.

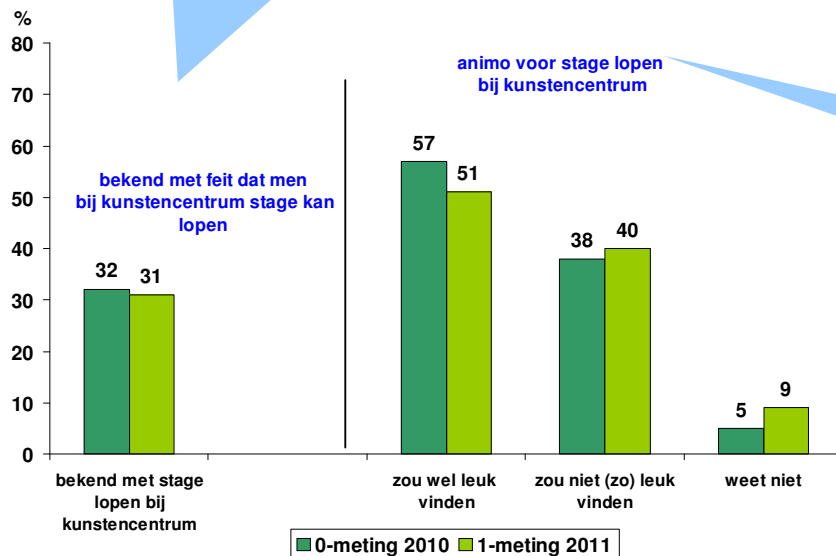
Bekendheid met kunstencentrum als stageplek is stabiel (31%). Er is een indicatie dat de animo voor zo'n stage afneemt (57% versus 51%)

Het blijkt dat 31% van de leerlingen in 2011 bekend is met het feit dat men bij een kunstencentrum maatschappelijke stage kan lopen. In 2010 lag dit op hetzelfde niveau (32%).

De bekendheid is wat minder bij de vmbo'ers (25%) dan bij de havisten (34%) of vwo'ers (35%).

Motivatie waarom geen animo

- Aan 181 leerlingen (40%) zonder animo is gevraagd naar hun motivatie voor de afwijzing. Het blijkt dat een groot deel van hen (8 van de 10) denkt dat zo'n stage maar duf of saai is, men houdt niet van kunst, het interesseert ze niet.

Bijna de helft (48%) denkt dat er in hun buurt wel een kunstencentrum te vinden is

Er is een indicatie dat het percentage dat het erg of best wel leuk zou vinden om stage te lopen bij een kunstencentrum gedaald is (57% naar 51%).

In 2011 blijkt net als in 2010 de animo het kleinst onder de vmbo'ers (42%) in vergelijking met de havisten (56%) of vwo'ers (57%).

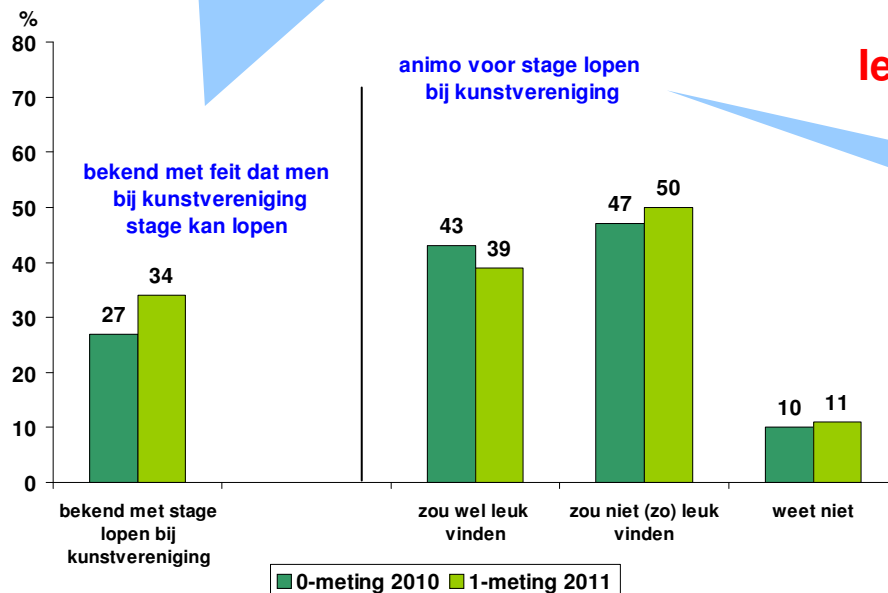
Bekendheid met kunstvereniging als stageplek en animo voor zo'n stage is gestegen sinds 2010

Het blijkt dat 34% van de leerlingen in 2011 bekend is met het feit dat men bij een kunstvereniging maatschappelijke stage kan lopen. In 2010 lag dit op ongeveer hetzelfde niveau (27%).

De bekendheid in 2011 is wat hoger bij de vwo'ers (40%) dan bij vmbo'ers (29%).

Motivatie waarom geen animo

- Aan 224 leerlingen (50%) zonder animo is gevraagd naar hun motivatie voor de afwijzing. Het blijkt dat een groot deel van hen (8 van de 10) denkt dat zo'n stage maar duf of saai is, men houdt niet van kunst, het interesseert ze niet. Hier hebben we duidelijk met een imagoprobleem te maken.

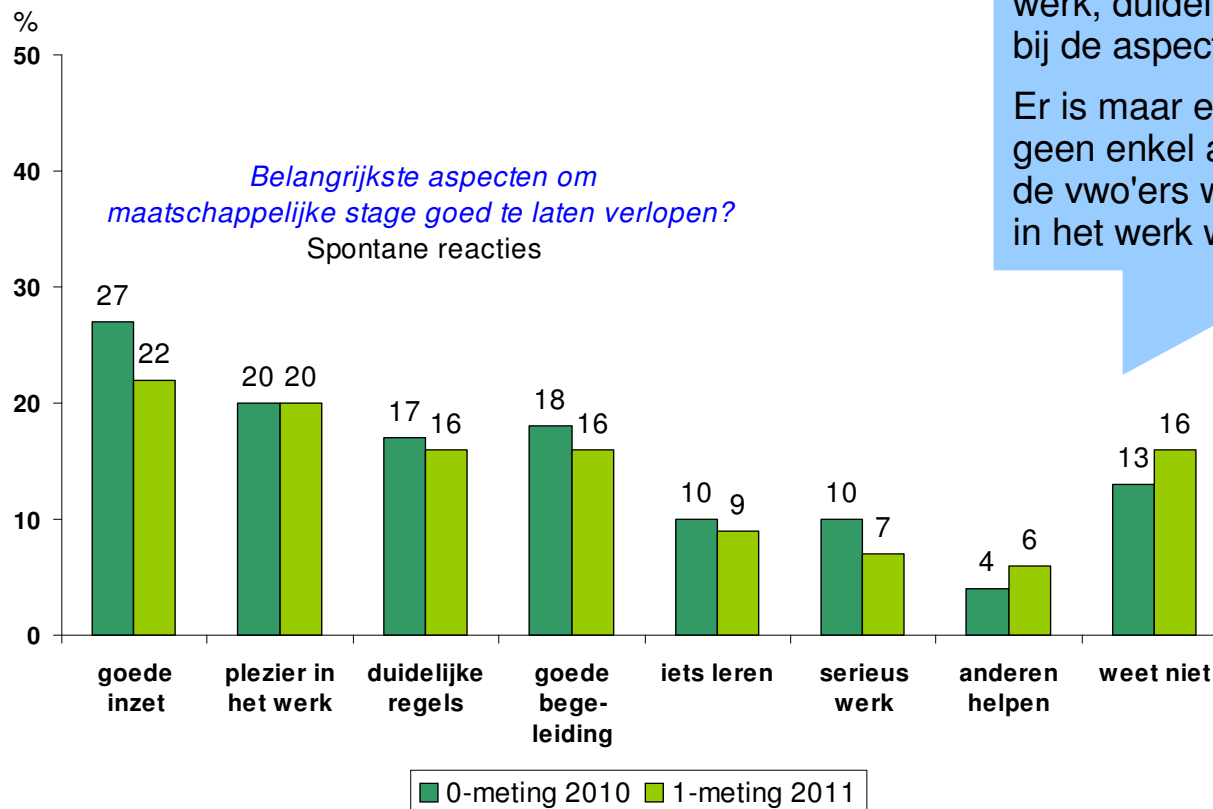

Iets meer dan de helft (53%) denkt dat er in hun buurt wel een kunstvereniging te vinden is

Het percentage dat het erg of best wel leuk zou vinden om stage te lopen bij een kunstvereniging is stabiel gebleven sinds 2010 (van 43% naar 39%).

In 2011 blijkt de animo het grootst onder de havisten (48%) in vergelijking met de vmbo'ers (32%) en de vwo'ers (36%).

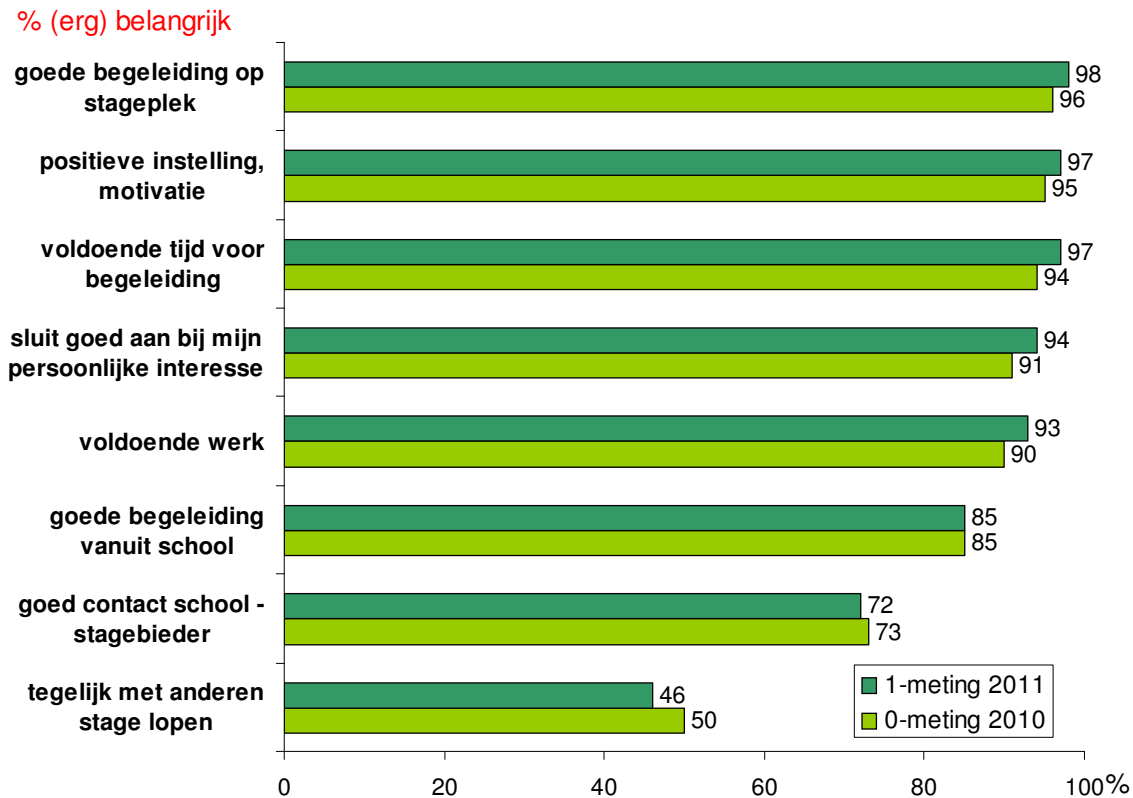
Spontaan vinden de leerlingen: *goede inzet, plezier, duidelijkheid en goede begeleiding* de belangrijkste aspecten bij maatschappelijke stage

Als we spontaan vragen naar wat de leerlingen belangrijk vinden voor het goed laten slagen van de stage, dan gaat het vooral om goede eigen inzet, plezier in het werk, duidelijk regels en goede begeleiding bij de aspecten die men relatief vaak noemt.

Er is maar een relatief klein aantal (16%) dat geen enkel aspect noemt. Opvallend is dat de vwo'ers wat vaker noemen dat ze plezier in het werk willen hebben (28%).

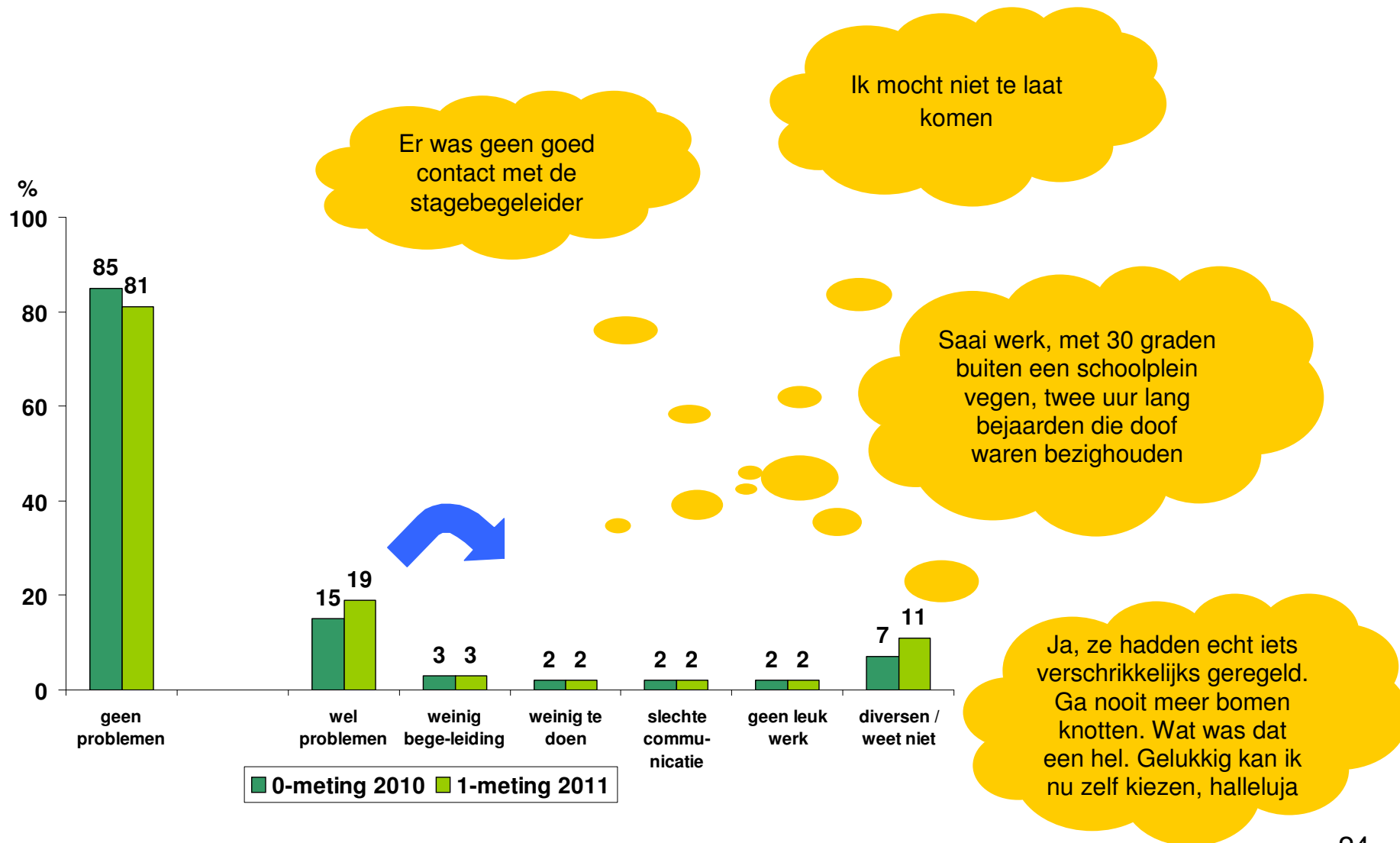
Geholpen vinden de leerlingen: *begeleiding, goede eigen inzet, en voldoende tijd en goede aansluiting* de belangrijkste aspecten

Belang aspecten

- Bij alle 451 leerlingen is van acht aspecten gevraagd naar het belang van deze aspecten voor het goed laten verlopen van een stage. De reacties op deze acht aspecten zijn in 2011 vrijwel hetzelfde als in 2010. Qua belang is er dus niets veranderd. Goede begeleiding, positieve instelling leerling, voldoende tijd voor begeleiding en voldoende werk zijn de belangrijkste aspecten voor het goed laten verlopen van de maatschappelijke stage. Meer dan 90% vindt al deze aspecten (heel) erg belangrijk.
- Minder belangrijk vindt men het tegelijk met anderen stage lopen.

Merendeel van de leerlingen (81%) heeft geen problemen gehad met de maatschappelijke stage

KUNST CONNECTIE

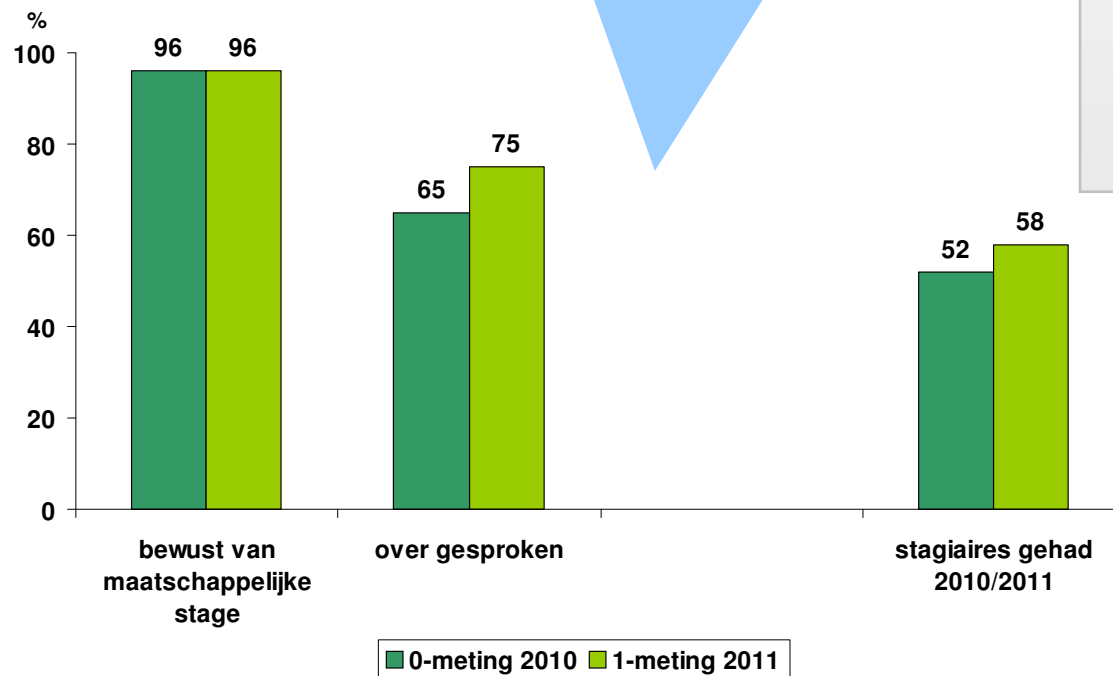
De kunstencentra

Steekproef kunstencentra

- ✓ In totaal zijn 57 beslissers bij de kunstencentra ondervraagd, van wie:
 - ✓ 43 directeuren
 - ✓ 12 managers, coördinatoren, hoofd afdeling
 - ✓ 2 P&O'ers
- ✓ Animo om mee te doen aan het onderzoek is minder dan in 2010. Deze lagere respons zien we alleen bij deze doelgroep.
- ✓ In de steekproef zijn zowel de kleinere (n=26) als grotere kunstencentra (n=31) vertegenwoordigd.
- ✓ Er is sprake van een steekproef die een evenwichtige afspiegeling is van het totaal aantal kunstencentra.

Attentie voor maatschappelijke stage en aantal stagiaires toegenomen bij kunstencentra

Vrijwel alle kunstencentra zijn zich bewust van het verschijnsel maatschappelijke stage. De mate waarin men ermee bezig is en het aantal stagiaires dat gerealiseerd is, ligt op een iets hoger niveau dan bij de vorige meting. Gemiddeld heeft men net als in 2010 (voor schooljaar 2009/2010) 6 stagiaires gehad.

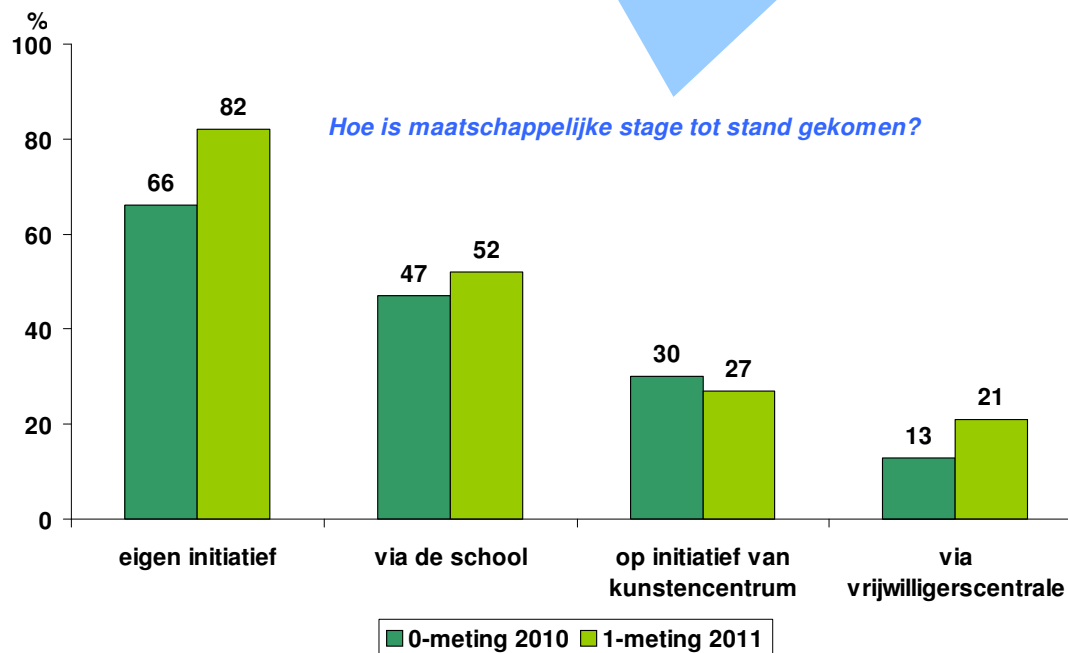

Waarover gesproken ..

- Bij drievierde van de kunstencentra is onderling gesproken over maatschappelijke stages. Dat is iets vaker dan in 2010.
- De gesprekken hebben vooral betrekking op hoe de stagiaires ingepast moeten worden, zeg maar de organisatie en begeleiding (67%) en daarnaast, op een lager niveau nog over het inhoudelijke, wat voor soort werkzaamheden (23%) de stagiaires kunnen gaan doen.

Bij de helft (52%) speelt, net als in 2010, de school een rol bij het tot stand komen van de stage. Werk verdeeld tussen klusjes (55%) en meer inhoudelijk (52%)

Voor de meeste stageplekken zijn de stagiaires zelf verantwoordelijk (82%). Daarnaast spelen de scholen nog een rol van betekenis en op een iets lager niveau de kunstencentra zelf (27%) of de vrijwilligerscentrales (21%).

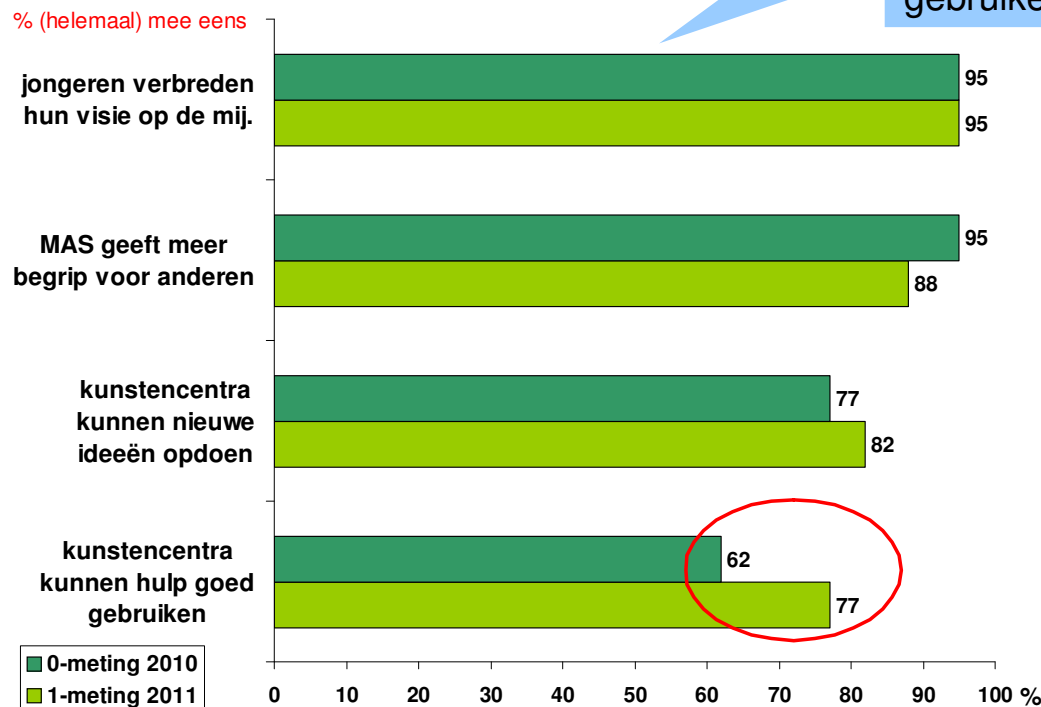

Wat voor soort werkzaamheden ...

- Iets meer dan de helft (55%) van de werkzaamheden van de stagiaires kunnen we indelen als klusjes, zoals licht administratief werk, opruimen, ordenen, facilitair.
- De andere helft krijgt werk dat meer inhoudelijk te maken heeft met waar het kunstencentrum voor staat, zoals assisteren bij lessen of organisatie van evenementen.

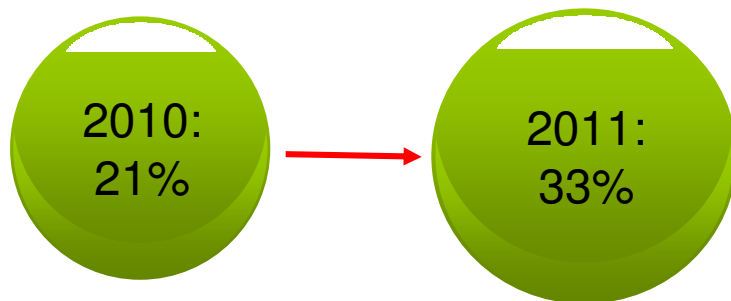
Kunstencentra menen in hoge mate dat MAS de visie verbreedt en begrip kweekt bij de stagiaires. Meer dan in 2010 geven ze aan de hulp goed te kunnen gebruiken

Nog meer dan de leerlingen zelf hebben vrijwel alle kunstencentra de indruk dat door stage te lopen de leerlingen hun visie op de maatschappij verbreden en dat ze meer begrip voor anderen krijgen. Een overgroot deel meent dat stagiaires stimulerend kunnen zijn voor de organisatie en meer dan in 2010 geven ze aan de hulp goed te kunnen gebruiken.

Bij een derde van de kunstcentra zijn er al afspraken gemaakt met stagiaires voor het schooljaar van 2011/2012. Dit niveau ligt iets hoger dan in 2010. Voor het totaal aantal komen we in 2011 op vrijwel hetzelfde niveau uit

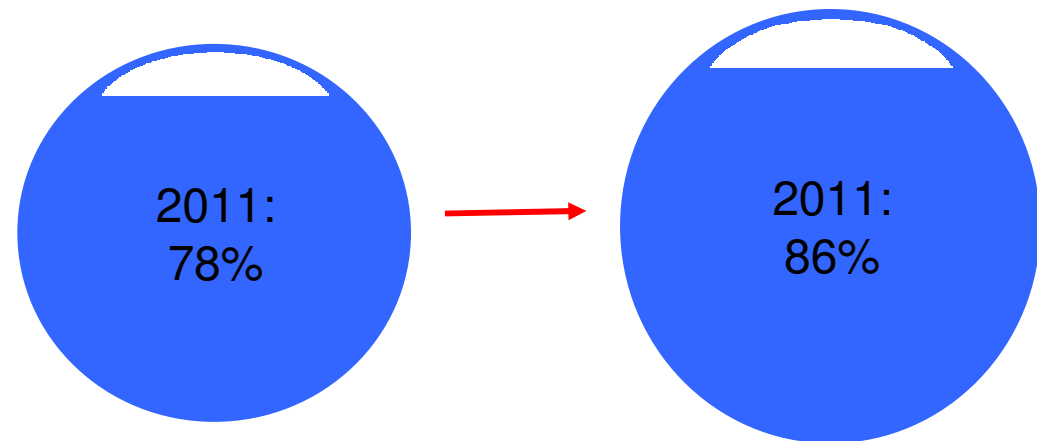
Zijn er al afspraken gemaakt voor dit schooljaar (2011/2012)?

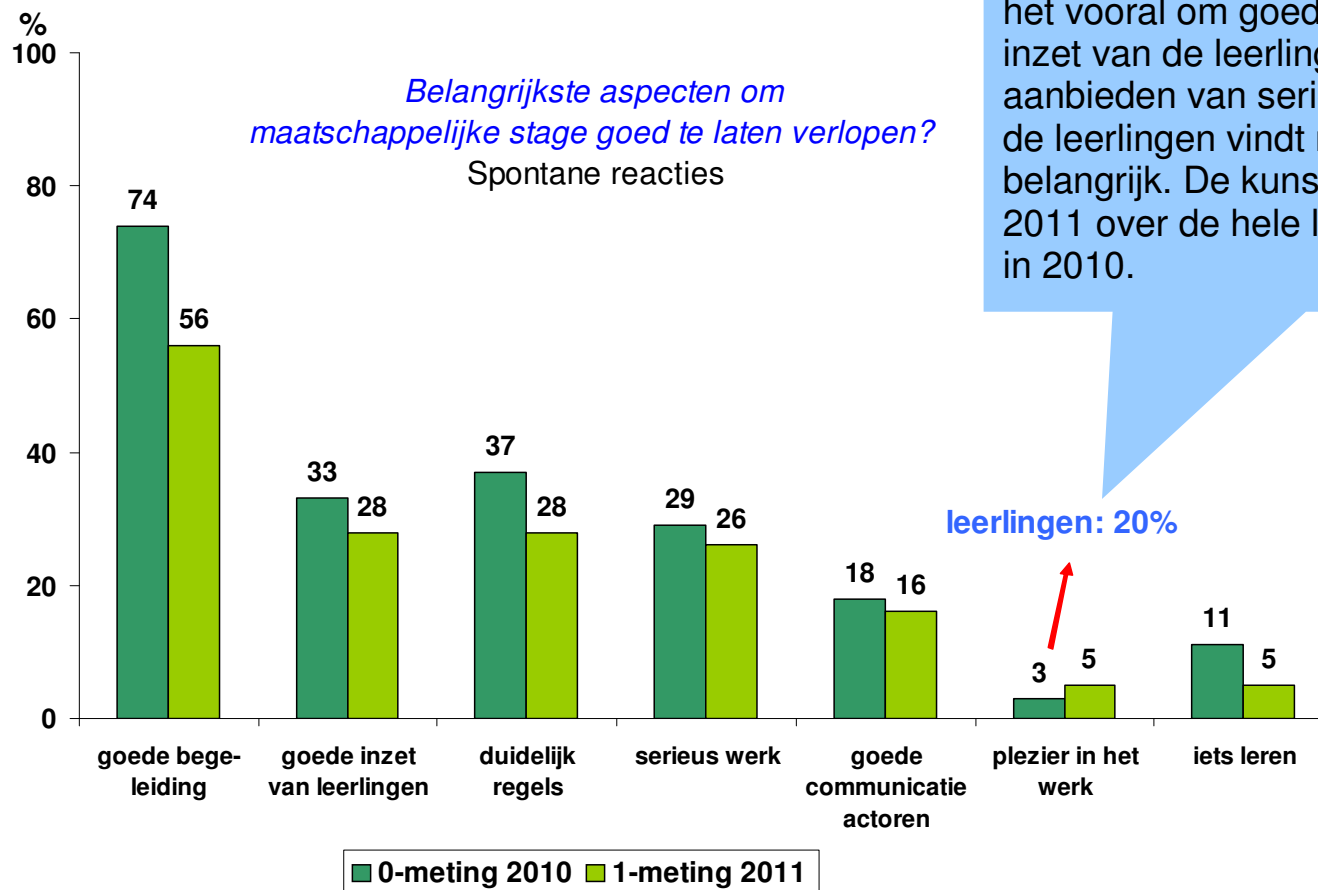
	2010	2011
	aantal	aantal
gemiddeld per kunstencentrum	9	8
totaal kunstencentra (afgerond)	1.600	1.500

Mogelijkheden voor stage ...

- Vrijwel alle kunstcentra (86%) geven aan dat er momenteel mogelijkheden zijn voor het lopen van stage. In 2010 was dit percentage 78%. Daar waar geen mogelijkheid is, schort het aan een tekort aan begeleidingsmogelijkheden.

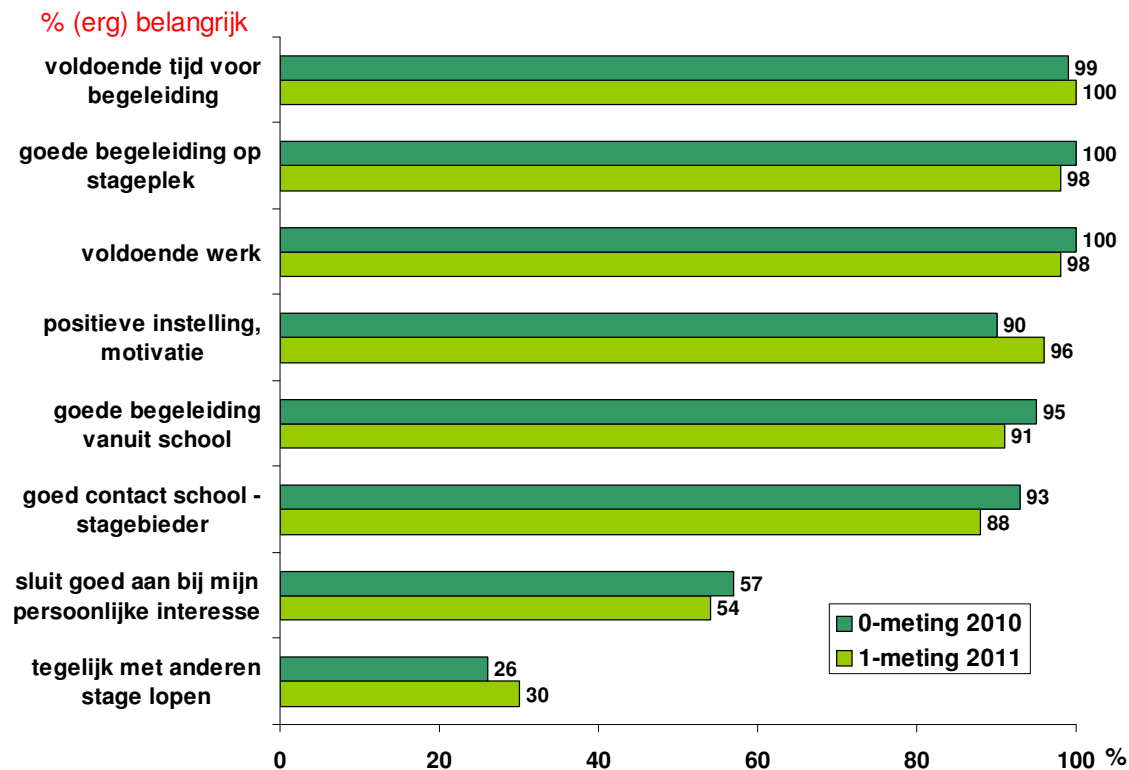

Spontaan vinden de kunstencentra: *goede begeleiding, inzet leerlingen, duidelijkheid* en *serieus werk* de belangrijkste aspecten bij maatschappelijke stage

Als we spontaan vragen naar wat de kunstencentra belangrijk vinden voor het goed laten verlopen van de stage, dan gaat het vooral om goede begeleiding, goede inzet van de leerlingen, duidelijk regels en aanbieden van serieus werk. Minder dan bij de leerlingen vindt men plezier in het werk belangrijk. De kunstencentra noemen in 2011 over de hele linie minder aspecten dan in 2010.

Geholpen vinden de kunstencentra: *goede begeleiding, voldoende tijd, voldoende werk en goede inzet* de belangrijkste aspecten

Belang aspecten

- Bij alle 57 kunstencentra is net als bij de leerlingen van acht aspecten gevraagd naar het belang van deze aspecten voor het goed laten verlopen van een stage. De reacties op deze acht aspecten zijn in 2011 vrijwel hetzelfde als in 2010. Qua belang is er dus niets veranderd. Goede begeleiding, positieve instelling leerling, voldoende tijd voor begeleiding en voldoende werk zijn de belangrijkste aspecten voor het goed laten verlopen van de maatschappelijke stage. Meer dan 90% vindt al deze aspecten (heel) erg belangrijk.
- Minder belangrijk vindt men het tegelijk met anderen stage lopen.

Als men van de acht aspecten er de twee belangrijkste uit moet kiezen dan wordt *positieve motivatie van de leerlingen* door 33% als eerste genoemd en door 16% (samen 49%) als tweede. *Voldoende tijd voor begeleiding* en *goede begeleiding* worden ook vaak genoemd als eerste of tweede. Hieronder de rangorde in belang.

Belangrijkste aspecten:

positieve motivatie leerlingen
(49% in top 2)

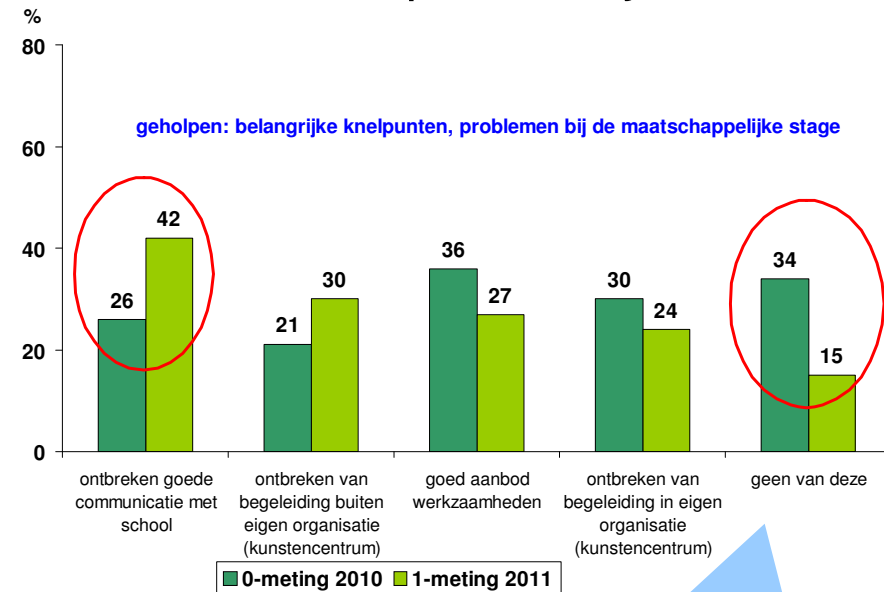
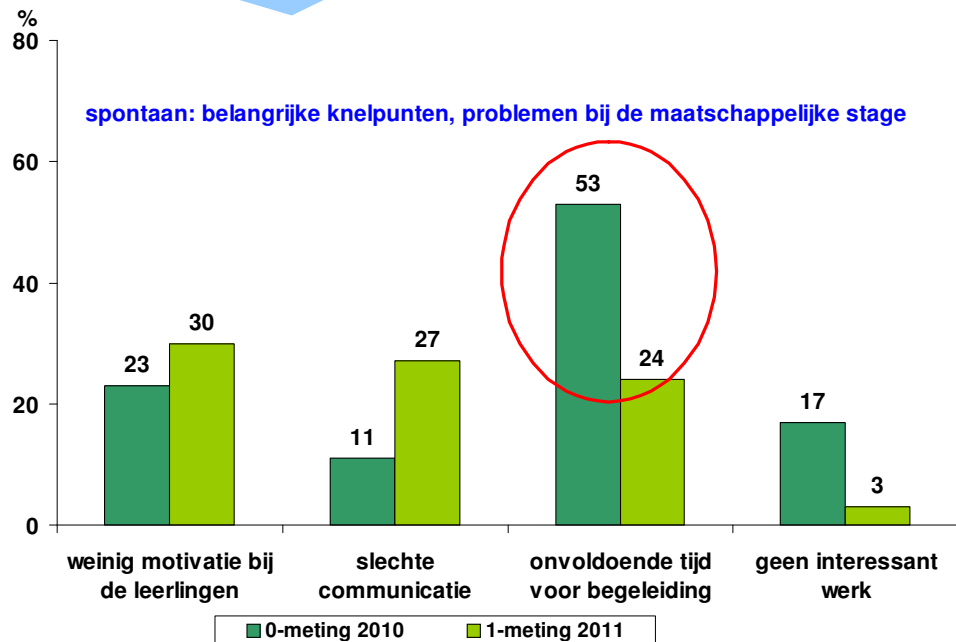
voldoende tijd voor begeleiding
(37% in top 2)

goede begeleiding
(26% in top 2)

Te weinig motivatie (30%), slechte communicatie (27%) en onvoldoende tijd (24%) in de begeleiding zijn de voornaamste knelpunten bij maatschappelijke stage

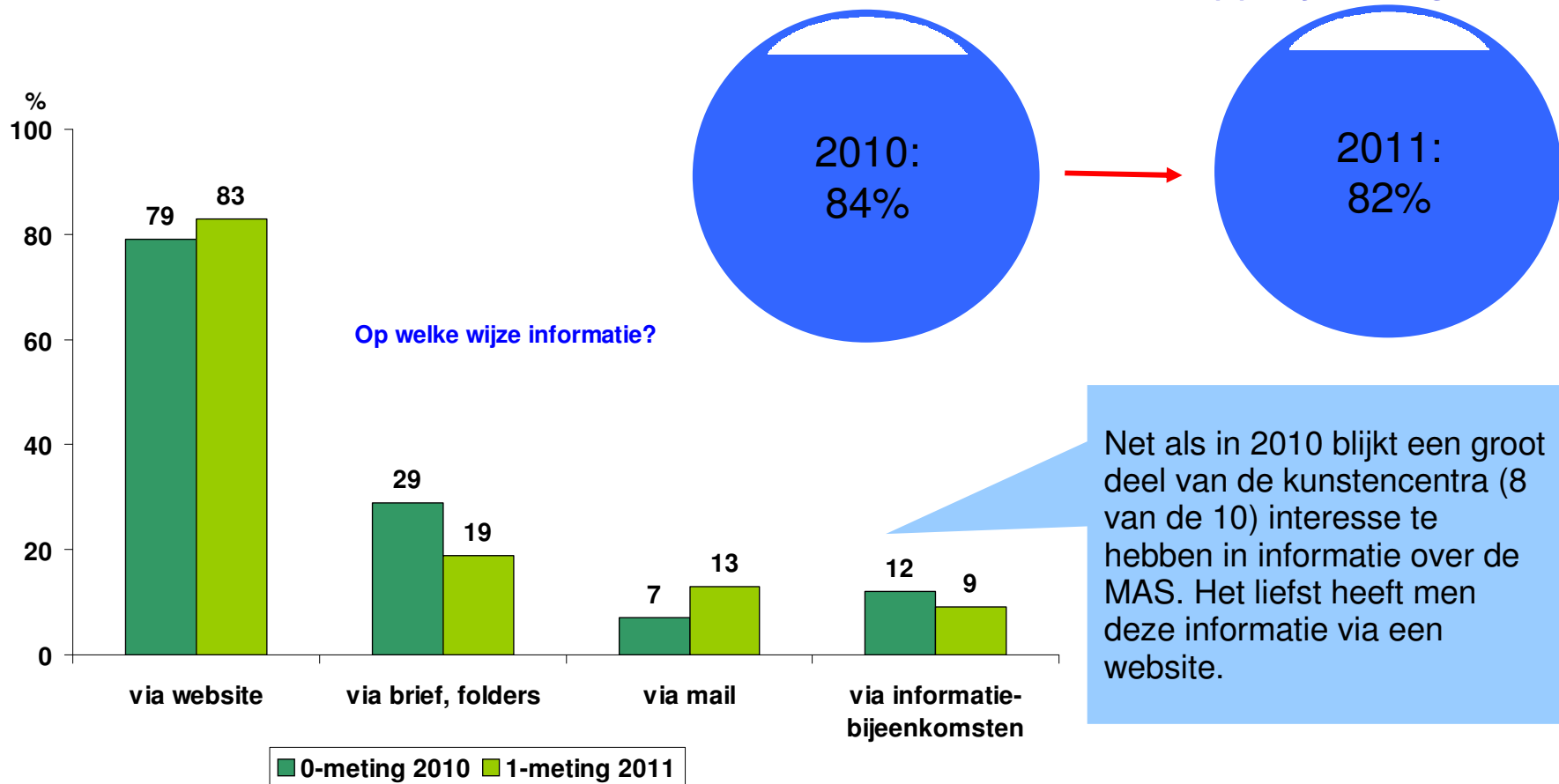
Als we spontaan vragen naar de knelpunten, problemen dan blijkt in 2011 het gebrek aan motivatie bij de leerlingen het meestgenoemd te worden. In 2010 lag de nadruk meer op het gebrek aan tijd voor de begeleiding. Slechte contacten en gebrek aan communicatie worden ook relatief vaak (27%) als knelpunt genoemd in 2011.

Als we geholpen vier mogelijke knelpunten bij maatschappelijke stage voorleggen dan blijkt in 2011 het ontbreken van goede communicatie met de school van de leerling een relatief groot probleem te zijn (42%). In 2010 was dit probleem minder groot (26%). Er was toen ook een grote deel van de kunstencentra voor wie geen van de knelpunten relevant was.

De overgrote meerderheid van de kunstencentra (83%) heeft wel interesse in informatie over maatschappelijke stage. Daarbij is een grote voorkeur voor informatie via internet (83%)

Bent u wel of niet geïnteresseerd in informatie over maatschappelijke stage?

KUNSTFACTOR SECTORINSTITUUT AMATEURKUNST

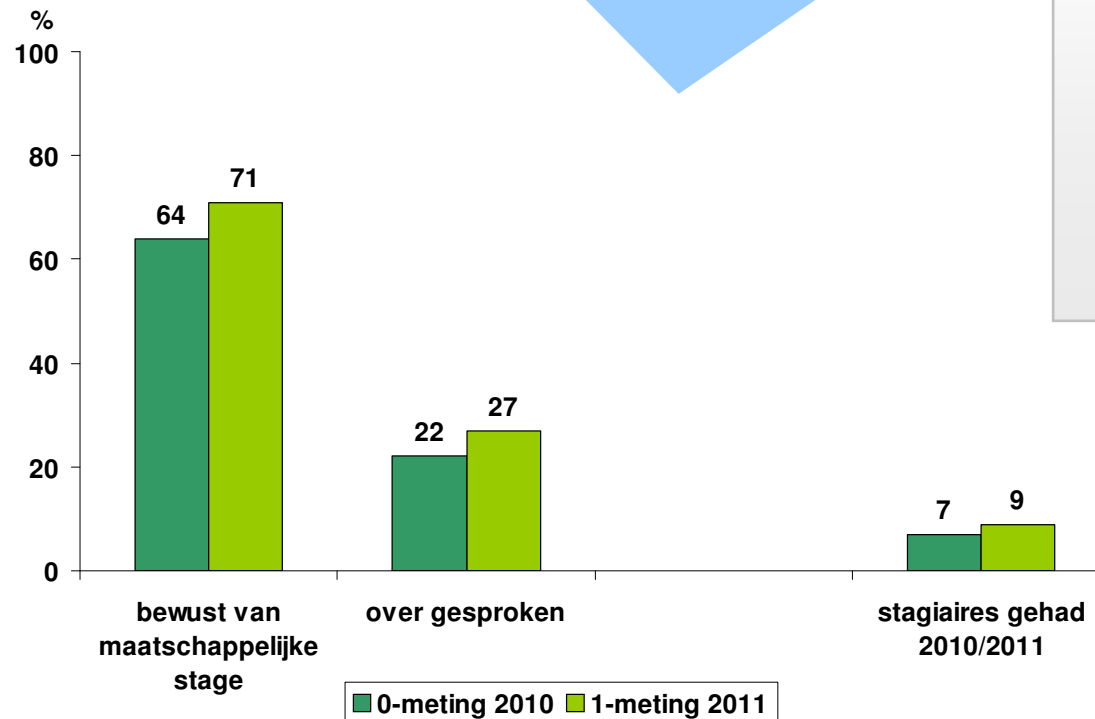
De amateurkunstverenigingen

Steekproef amateurkunstverenigingen

- ✓ In totaal zijn er 201 (mede)beslissers bij amateurkunstverenigingen ondervraagd, van wie:
 - ✓ 106 secretarissen
 - ✓ 49 voorzitters/directeuren
 - ✓ 10 bestuursleden
 - ✓ 36 anderen (onder wie artistiek leiders)
- ✓ In de steekproef zijn kleinere (n=55), middelgrote (n=87) en grote (n=59) amateurkunstverenigingen vertegenwoordigd.
- ✓ Er is dus sprake van een steekproef die een evenwichtige afspiegeling is van het totaal aantal amateurkunstverenigingen.

Attentie voor maatschappelijke stage en aantal stagiaires laten een opgaande trend zien bij de kunstverenigingen

Een relatief groot deel (71%) van de kunstverenigingen is zich bewust van het verschijnsel maatschappelijke stage. Bij iets meer dan een vierde (27%) van de kunstverenigingen is MAS onderwerp van gesprek geweest. En bij 1 van de 10 is er concreet sprake van leerlingen die stage hebben gelopen in het vorig schooljaar (2010/2011). We zien over de hele linie iets hogere percentages. Hoewel ze niet significant zijn kunnen we indicatief spreken over een opwaartse trend.

Waarover gesproken ...

- Bij ongeveer een vierde van de kunstverenigingen is onderling gesproken over maatschappelijke stages. De gesprekken hebben vooral betrekking op hoe de stagiaires ingepast moeten worden, zeg maar de organisatie en begeleiding (57%). In een vierde van de gevallen (24%) kwam men tijdens de gesprekken tot de conclusie dat het MAS geen realistische optie was voor de vereniging.

Stijging van het aantal maatschappelijke stages bij amateurkunstverenigingen sinds 2010

We zien een hoger percentage amateurkunstverenigingen die stageplaatsen gerealiseerd hebben in 2010/2011 dan bij de vorige meting voor 2009/2010 (9% versus 7%). Omgerekend naar de in totaal 30.000 amateurkunstverenigingen in Nederland schatten wij in dat er minimaal zo'n 6.500 maatschappelijk stages bij amateurkunstverenigingen hebben plaatsgevonden in het schooljaar 2010/2011. Dit is een forse stijging ten opzichte van de vorige meting toen wij het aantal stageplaatsen op maximaal 3.000 hebben ingeschat.

Het werk dat de stagiaires gedaan hebben is vooral (8 van de 10 gevallen) inhoudelijk werk.

Interesse in stage bij kunstvereniging

- In 2011 denkt 30% (was 32% in 2010) van de amateurkunstverenigingen dat leerlingen wel interesse hebben in een stage bij hun verenigingen. Zij schatten de interesse van de leerlingen veel voorzigtiger in dan dat de kunstcentra doen (9%).
- De 30% ligt wel meer in de richting van de leerlingen waarvan 39% aangeeft dat ze het leuk zouden vinden om stage bij een amateurkunstvereniging te lopen.

Amateurkunstverenigingen menen in hoge mate dat MAS de visie verbreedt en begrip kweekt bij de stagiaires. Iets meer dan in 2010 geven ze aan de hulp goed te kunnen gebruiken

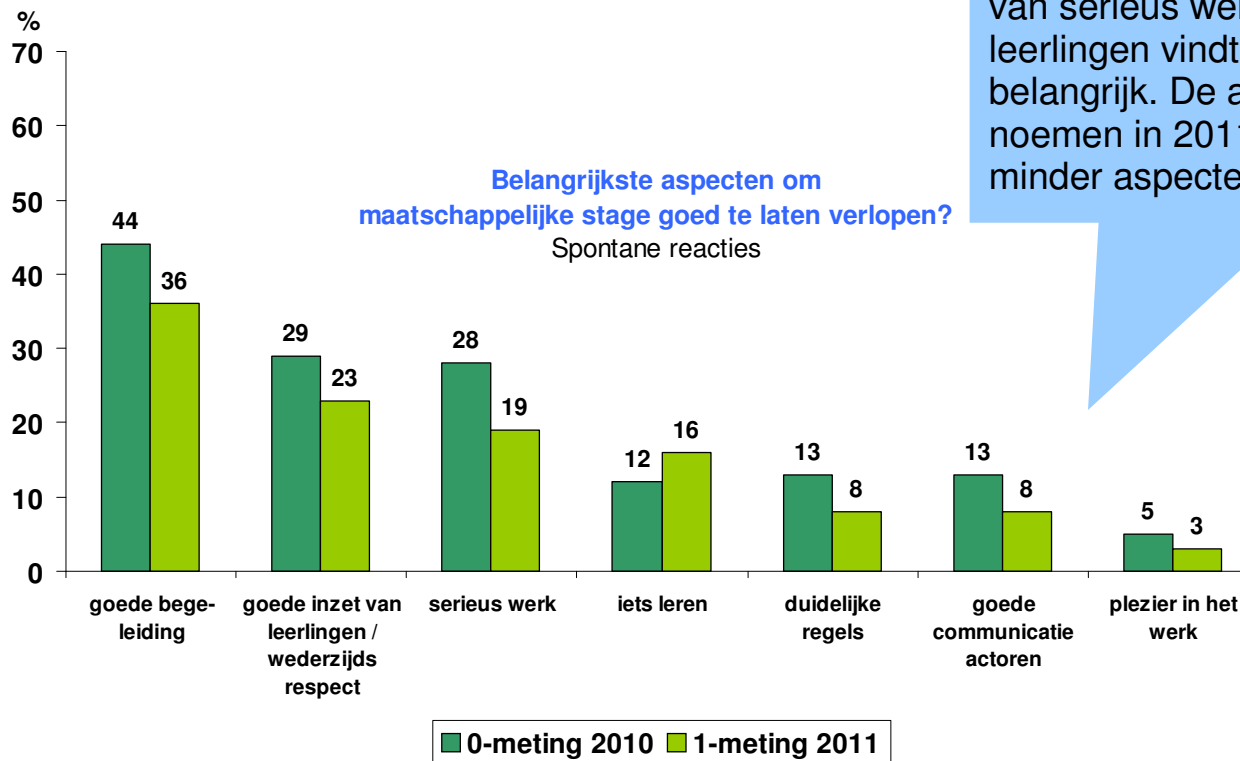
- ✓ Aan de reacties van alle verenigingen (n=201) op 4 stellingen over de MAS blijkt dat een ruime meerderheid positief staat tegenover de MAS:
 - ✓ MAS geeft meer begrip voor anderen 94% mee eens (92%)¹
 - ✓ jongeren verbreden hun visie op de mij. 94% mee eens (93%)
 - ✓ vereniging kan nieuwe ideeën opdoen 79% mee eens (73%)
 - ✓ vereniging kan hulp goed gebruiken 72% mee eens (67%)

¹(..) % bij de vorige meting in 2010

Mogelijkheden voor MAS bij amateurkunstverenigingen zijn stabiel voor 2011/2012

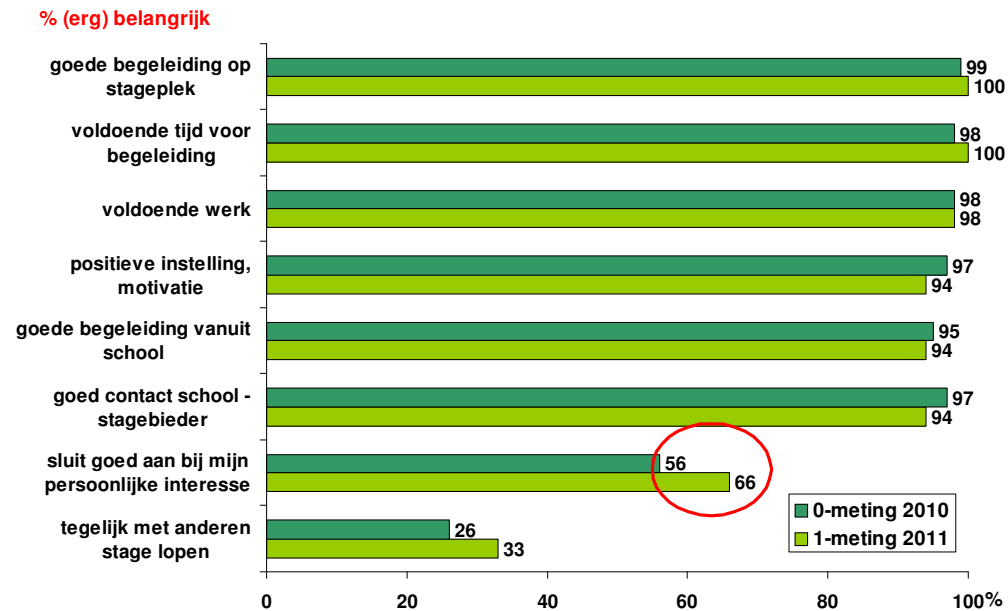
- ✓ Bij 28% van de verenigingen zijn er in het najaar van 2011 mogelijkheden voor MAS. Dit percentage is vrijwel gelijk aan dat van de meting in 2010 (30%).
- ✓ Bij de verenigingen waar geen mogelijkheden zijn, ontbreekt het in de meeste gevallen aan werkzaamheden voor de stagiaires (60%) of de mogelijkheid voor een goede begeleiding of tijd (16%). Bij 18% heeft men het idee dat de aard van de vereniging zich überhaupt niet leent voor maatschappelijke stage.
- ✓ Bij 4% (was 3% in 2010) van de verenigingen zijn afspraken gemaakt met leerlingen over het lopen van stage. Als we op basis van deze 4% weer een inschatting maken naar het totaal aantal verenigingen dan komen we tot een inschatting dat er nu al zo'n 2.500 (was maximaal 1.500 in 2010) stageplekken geregeld zijn voor 2011/2012.

Spontaan vinden de amateurkunstverenigingen: *goede begeleiding*, *inzet leerlingen* en *serieus werk* de belangrijkste aspecten bij maatschappelijke stage

Als we spontaan vragen naar wat de amateurkunstverenigingen belangrijk vinden voor het goed laten verlopen van de stage, dan gaat het vooral om goede begeleiding, goede inzet van de leerlingen en aanbieden van serieus werk. Minder dan bij de leerlingen vindt men plezier in het werk belangrijk. De amateurkunstverenigingen noemen in 2011 over de hele linie iets minder aspecten dan in 2010.

Geholpen vinden de kunstencentra: *goede begeleiding, voldoende tijd, voldoende werk en goede inzet* de belangrijkste aspecten

Belang aspecten

- Bij alle 201 amateurkunstverenigingen is net als bij de leerlingen van acht aspecten gevraagd naar het belang van deze aspecten voor het goed laten verlopen van een stage. De reacties op deze acht aspecten is in 2011 vrijwel hetzelfde als in 2010. Qua belang is er dus niets veranderd. Goede begeleiding, positieve instelling leerling, voldoende tijd voor begeleiding en voldoende werk zijn de belangrijkste aspecten voor het goed laten verlopen van de maatschappelijke stage. Meer dan 95% vindt al deze aspecten (heel) erg belangrijk. Minder belangrijk vindt men het tegelijk met anderen stage lopen. Het belang van het goed aansluiten bij de persoonlijke leefwereld van de stagiaires blijkt iets toegenomen te zijn sinds 2010.

Als men van de acht aspecten er de twee belangrijkste uit moet kiezen dan wordt *positieve motivatie van de leerlingen* door 30% als eerste genoemd en door 17% (samen 47%) als tweede. *Goede begeleiding en werk dat aansluit bij de interesse van de leerling* worden ook vaak genoemd als eerste of tweede. Hieronder de rangorde in belang

Belangrijkste aspecten:

positieve motivatie leerlingen
(47% in top 2)

goede begeleiding bij vereniging
(41% in top 2)

werk moet bij interesse
leerling passen
(22% in top 2)

Belangrijkste knelpunt: communicatie met de school

Gelimiteerd door leeftijd, contact tussen school en organisatie is beperkt. Er is geen controle op de stageverslagen. dit wordt vanuit school niet nagekeken.

Je moet als vereniging iets kunnen bieden waar de scholieren iets mee kunnen, ander wordt het lastig te realiseren

De communicatie tussen de school en de stageplek gaat vaak moeizaam. het is vaak niet duidelijk wie er vanuit school verantwoordelijk is voor de stagiair. Het is zoeken naar een speld in een hooiberg om erachter te komen wie men moet hebben.

Het stukje sociale vaardigheden, afspraken nakomen.

belangrijkste knelpunten

- Het belangrijkste knelpunt bij de 18 amateurkunstverenigingen waar stage is gelopen, is volgens deze verenigingen het ontbreken van goede communicatie met de school. Dit was ook in 2010 het belangrijkste knelpunt. Daarnaast kan het gebrek aan begeleiding buiten de stageplek problemen geven.

Interesse in informatie over MAS

- ✓ Het blijkt dat, net als in 2010, relatief veel verenigingen interesse hebben in MAS. 45% (was 53% in 2010) heeft interesse in meer informatie hierover.
- ✓ Toegang tot deze informatie zien zij het liefst via een website gerealiseerd. Zes van de tien (62%) hebben hier behoefte aan. In iets mindere mate is er behoefte aan schriftelijke informatie. 39% (was 54% in 2010) wil brieven/folders en 21% (was 16%) een e-mail met informatie.

De educatieve culturele instellingen zijn niet overtuigd van het maatschappelijk nut van deze stage. .

Wij moeten daar als makelaar een meer actieve rol in spelen. Nu is er geen vraag vanuit de organisaties

De stagemakelaars

Steekproef stagemakelaars

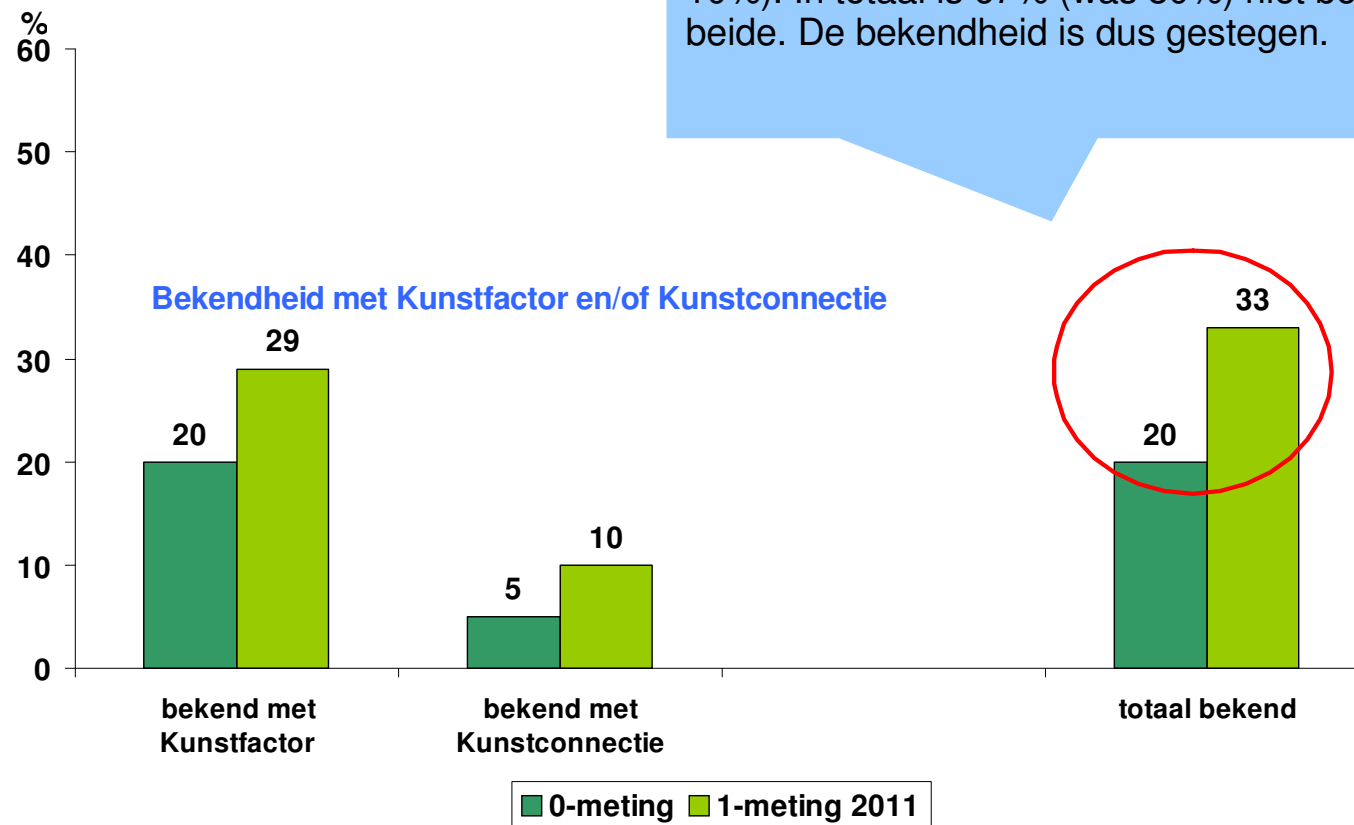
- ✓ In totaal zijn er 75 (was 60 in 2010) respondenten in het segment stagemakelaars ondervraagd, van wie:
 - ✓ 45 stagemakelaars
 - ✓ 11 coördinatoren vrijwilligerscentrale
 - ✓ 5 projectleiders MAS en nog 14 anderen

- ✓ In de steekproef zijn de kleinere (n=35), de middelgrote (n=18) en de grotere (n=22) organisaties vertegenwoordigd.

- ✓ Er is dus sprake van een steekproef die een evenwichtige afspiegeling is van het segment stagemakelaars.

Bekendheid met Kunstfactor en/of Kunstconnectie is licht gestegen sinds 2010

Het blijkt dat in 2011 bijna drie van de tien (29%) stagemakelaars bekend zijn met Kunstfactor. In 2010 lag dit percentage op 20%. De bekendheid met Kunstconnectie is nog laag maar wel verdubbeld sinds 2010 (van 5% naar 10%). In totaal is 67% (was 80%) niet bekend met een van beide. De bekendheid is dus gestegen.

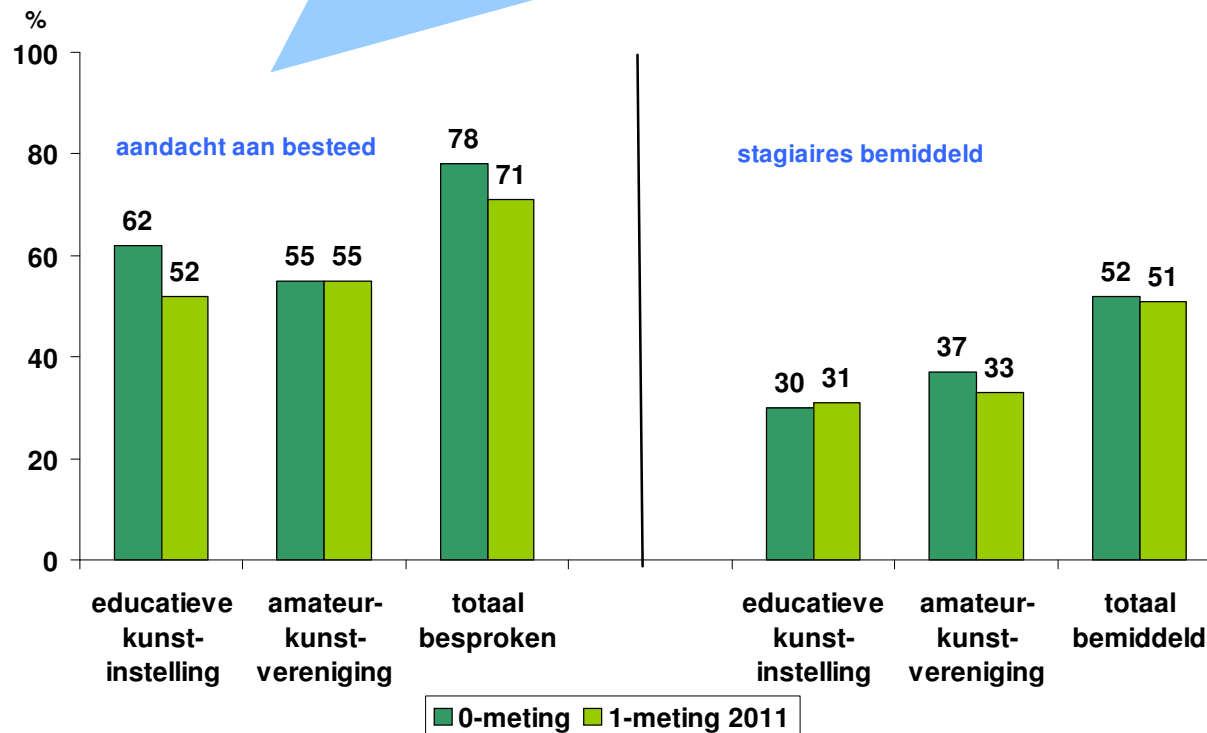

Optimisme over stage lopen in de amateurkunstsector nog wel hoog maar is iets getemperd sinds 2010

- ✓ Het optimisme bij de stagemakelaars over interesse van leerlingen om stage te lopen bij kunstencentra (72% inschatting interesse) of amateurkunstverenigingen (69% inschatting interesse) is weliswaar nog hoog maar ligt percentueel iets lager (beide 80% in 2010) dan bij de 0-meting in 2010. Wellicht is men op basis van de ervaring iets realistischer geworden.
- ✓ De percentages liggen nog wel hoger dan de percentages die het leuk zouden vinden (51% voor kunstencentra en 39% voor de verenigingen) die de leerlingen in 2011 zelf aangeven.

Aandacht voor en bemiddeling van stageplekken is stabiel bij stagemakelaars

Bij 71% (was 78%) van de organisaties van stagemakelaars heeft men in het afgelopen jaar gepraat over de MAS, zowel met betrekking tot kunstcentra als de amateurkunstverenigingen. De belangrijkste onderwerpen waren het bespreken van de mogelijkheden voor stage (53%) en het concreet invullen van de plekken (32%).

Stagiaires bemiddeld

- Bij de helft (51%) van de stagemakelaars zijn er stagiaires bemiddeld in 2010/2011. Dit niveau is gelijk aan dat van de 0-meting voor het schooljaar 2009/2010.
- Omgerekend naar alle stagemakelaars schatten wij in dat zij in zo'n 1.500 gevallen bemiddeld hebben voor een stageplek in de amateurkunstsector.
- De 38 stagemakelaars die bemiddeld hebben, geven aan dat de werkzaamheden van de leerlingen verdeeld zijn over meehelpen bij facilitair zoals manifestaties en voorstellingen (66%) of meer inhoudelijk werk (37%).

Stagemakelaars menen in hoge mate dat MAS in de amateurkunstsector de visie van de leerlingen verbreedt en dat het ook goed is (ideeëngeneratie en extra handen) voor de kunstencentra en amateurkunstverenigingen

✓ Aan de reacties van alle stagemakelaars op de stellingen over de MAS blijkt dat zij zeer positief staan tegenover de MAS:

✓ jongeren verbreden hun visie op de mij.	99% mee eens	(100%) ¹
✓ kunstencentra kunnen nieuwe ideeën opdoen	95% mee eens	(100%)
✓ verenigingen kunnen nieuwe ideeën opdoen	93% mee eens	(98%)
✓ MAS geeft meer begrip voor anderen	100% mee eens	(98%)
✓ kunstencentra kunnen hulp goed gebruiken	84% mee eens	(90%)
✓ verenigingen kunnen hulp goed gebruiken	88% mee eens	(88%)

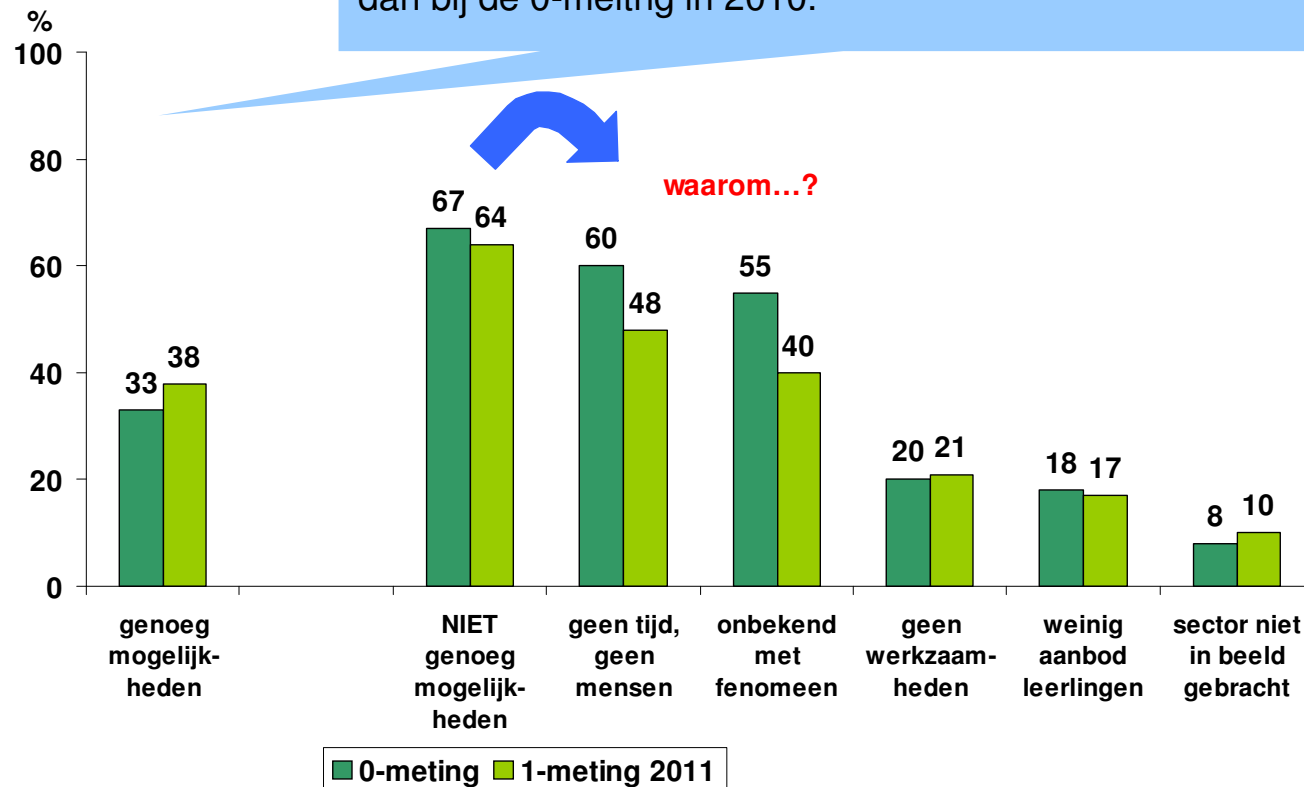
1(..) % bij de vorige meting in 2010

Aantal stageplekken dat bemiddeld wordt voor komend schooljaar is stabiel

- ✓ Het blijkt dat 36% (was 52% in 2010) van de stagemakelaars voor 2011/2012 al afspraken gemaakt heeft om leerlingen te bemiddelen voor het lopen van stage bij kunstencentra (24%) of verenigingen (17%).
- ✓ In totaal gaat het om gemiddeld zo'n 27 (was 25) leerlingen per stagemakelaar die bemiddeld heeft. Omgerekend naar het totaal komen we tot een inschatting van zo'n 2.000 stageplekken voor de amateurkunstsector die nog bemiddeld worden in het schooljaar 2011/2012.

Ook in 2011 is het aantal mogelijkheden (38%) voor stageplekken in de amateurkunstsector beperkt volgens de stagemakelaars

Zeven van de tien (67%) stagemakelaars vinden dat er te weinig mogelijkheden zijn om leerlingen stage te laten lopen bij kunstencentra of amateurkunstverenigingen. De makelaars menen dat dit ligt aan te weinig tijd of mensen (48%), onbekendheid met MAS (54%) of dat er geen werk voorhanden is (21%). Het argument dat men onbekend is met het fenomeen van de MAS wordt minder vaak genoemd in 2011 dan bij de 0-meting in 2010.

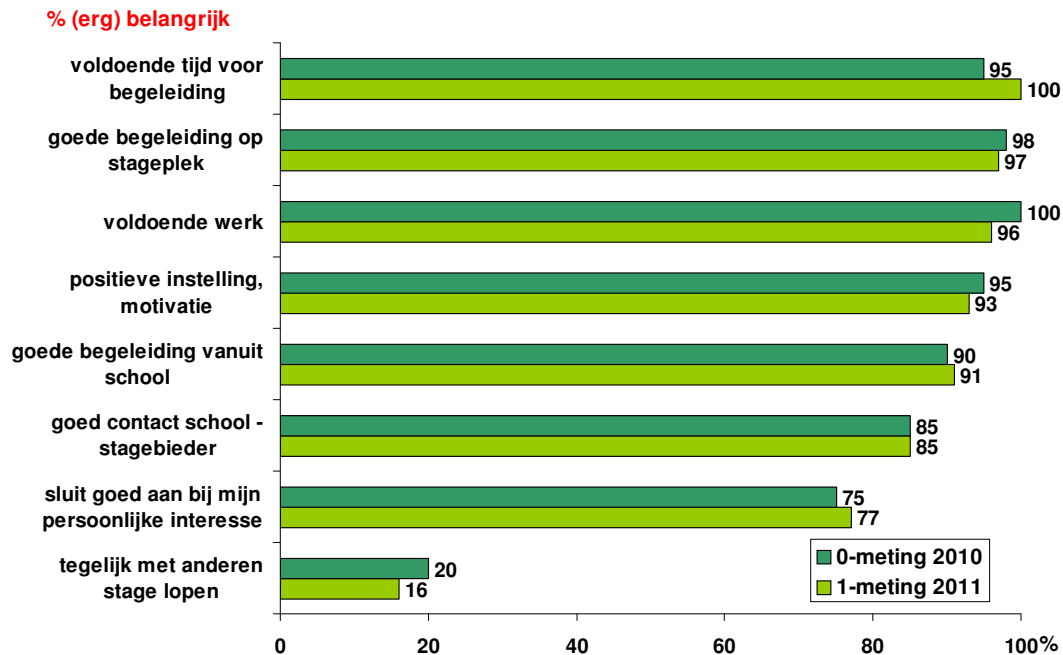

Net als in 2010 vindt men spontaan: *goede begeleiding* en *open staan voor de leerlingen* belangrijke aspecten van de MAS

- ✓ Op basis van een open vraag en acht stellingen is gemeten wat de stagemakelaars belangrijke aspecten vinden aan de MAS.
- ✓ Spontaan geeft men aan wat vooral belangrijk is:
 - ✓ goede begeleiding 55% (was 58%)
 - ✓ open staan voor jongeren, interesse tonen 40% (was 52%)
 - ✓ duidelijke regels, afspraken maken 31% (was 23%)
 - ✓ serieus werk krijgen (geen klusjes) 20% (was 28%)
 - ✓ goede communicatie tussen actoren 17% (was 25%)
 - ✓ goede motivatie leerlingen 4% (was 17%)

1(..) % bij de vorige meting in 2010

Geholpen vinden de stagemakelaars: *goede begeleiding, voldoende tijd, voldoende werk en goede inzet* de belangrijkste aspecten

Belang aspecten

- Bij alle 75 stagemakelaars is net als bij de andere actoren van acht aspecten gevraagd naar het belang van deze aspecten voor het goed laten verlopen van een stage. De reacties op deze acht aspecten zijn in 2011 vrijwel hetzelfde als in 2010. Qua belang is er dus niets veranderd. Voldoende tijd voor begeleiding, kwalitatief goede begeleiding en voldoende werk zijn de belangrijkste aspecten voor het goed laten verlopen van de maatschappelijke stage. Meer dan 95% vindt al deze aspecten (heel) erg belangrijk. Minder belangrijk vindt men het tegelijk met anderen stage lopen.

Als men van de acht aspecten er de twee belangrijkste uit moet kiezen dan wordt *goede begeleiding op stageplek* door 24% als eerste genoemd en door 21% (samen 45%) als tweede. Uiteindelijk komen we tot de onderstaande top 3. Het argument van de inzet, motivatie van de leerlingen zelf komt bij de stagemakelaars niet in de top 3 zoals bij de amateurkunstsector zelf.

Belangrijkste aspecten:

goede begeleiding op stageplek
(45% in top 2)

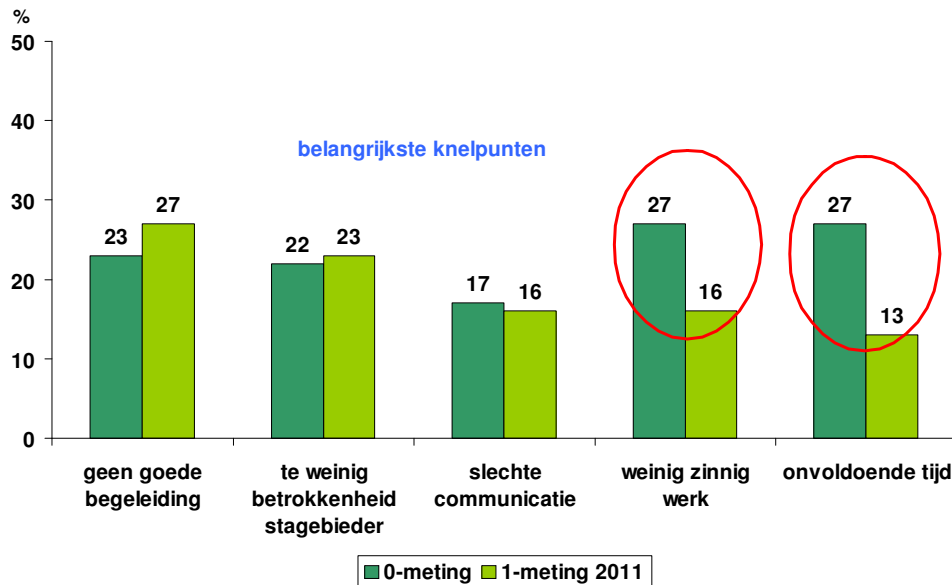
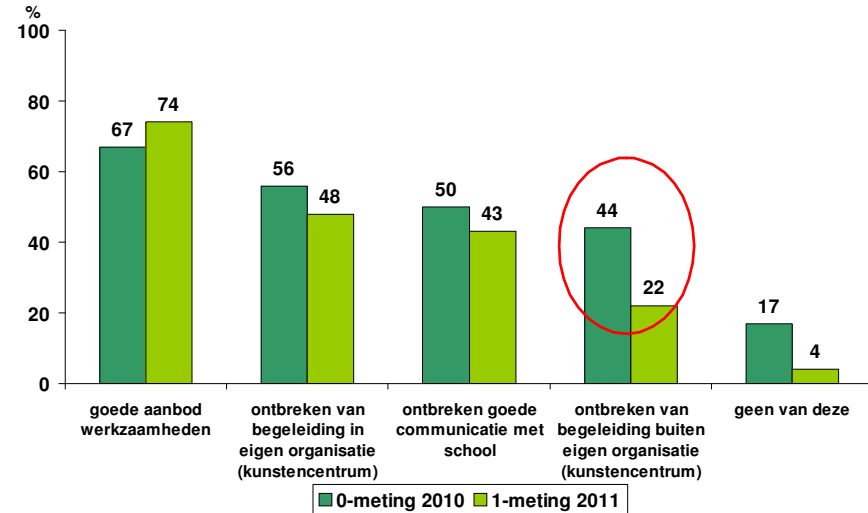
voldoende werkzaamheden
(29% in top 2)

werk moet bij interesse
leerling passen
(27% in top 2)

Geen goede begeleiding (27%) en te weinig betrokkenheid van de stagebieder (23%) zijn volgens de stagemakelaars de voornaamste knelpunten bij maatschappelijke stage

Als we spontaan vragen naar de knelpunten, problemen dan blijkt in 2011 het ontbreken van goede begeleiding (27%) en te weinig betrokkenheid (23%) het meest genoemd te worden. In 2010 lag de nadruk meer op het gebrek aan zinnig werk en onvoldoende tijd voor de begeleiding dan in 2011.

Als we geholpen vier mogelijke knelpunten bij maatschappelijke stage voorleggen dan blijkt in 2011 het ontbreken van een goed werkaanbod het grootste probleem te zijn (74%). Dit was in 2010 (67% toen) ook het geval. Ontbreken van goede begeleiding op de stageplek en slechte communicatie komen op de tweede en derde plek. Over het ontbreken van goede begeleiding buiten de stageplek oordelen de stagemakelaars minder negatief dan in 2010.

$\frac{Kc}{R_g} = \left(\frac{1}{M_w} + 2A_2c \right) \left(1 + \frac{1}{3}q^2 R_g^2 \right)$, for $q \rightarrow 0$ and $c \rightarrow 0$, $R_g|_{q \rightarrow 0, c \rightarrow 0} = \frac{M}{M}$

$= \frac{\left(2\pi \frac{dn}{dc} n_{\text{solvent}} \right)^2}{\lambda^4 N_A}$

g the Herman & Levinson Correction is correct for the "detected"

$\frac{\left(2\pi \frac{dn}{dc} n_{\text{solvent}} \right)^2}{\lambda^4 N_A} \left(\frac{n_{\text{std}}}{n_{\text{solvent}}} \right)^2, K^* = \frac{\left(2\pi \frac{dn}{dc} \right)^2}{\lambda^4 N_A}$

ering and Rayleigh Ratio (RR)

Inschatting aantal stageplaatsen

Inschatting aantal stageplaatsen

- ✓ Op basis van een exacte opgave van drie van de vier actoren maken wij net als in 2010 een inschatting van het aantal stageplaatsen.
- ✓ Op basis van de verschillende gegevens van kunstencentra, de amateurkunstverenigingen en de stagemakelaars komen wij tot de conclusie dat bij de eerste twee groepen in 2010/2011 zeker 500 stagiaires gehaald zijn. Het percentage van 1% van de leerlingen dat aangeeft stage in de kunst-/cultuursector te hebben gelopen, geeft ook aan dat het om een substantiële groep ging in het afgelopen schooljaar.
- ✓ Voor het nieuwe schooljaar (2011/2012) ziet het er ook al veelbelovend uit.

Inschatting aantal stageplaatsen gerealiseerd 2010/2011

	Percentage dat stage gelopen heeft in kunst-/cultuursector in 2010/2011
Leerlingen	1,3%
	Aantal daadwerkelijk gerealiseerd
Kunstencentra zelf	600
Amateurkunstverenigingen zelf	6.500
Stagemakelaars bij Kunstencentra	750
Stagemakelaars bij amateurkunstverenigingen	800

Afspraken voor stageplaatsen in 2011/2012

	Percentage dat stage gaat lopen in kunst-cultuursector
Leerlingen	0,7%
	Aantal afspraken voor dit schooljaar
Kunstencentra zelf	300
Amateurkunstverenigingen zelf	2.500
Stagemakelaars bij Kunstencentra	1.400
Stagemakelaars bij amateurkunstverenigingen	700

Maatschappelijke stage en bezuinigingen

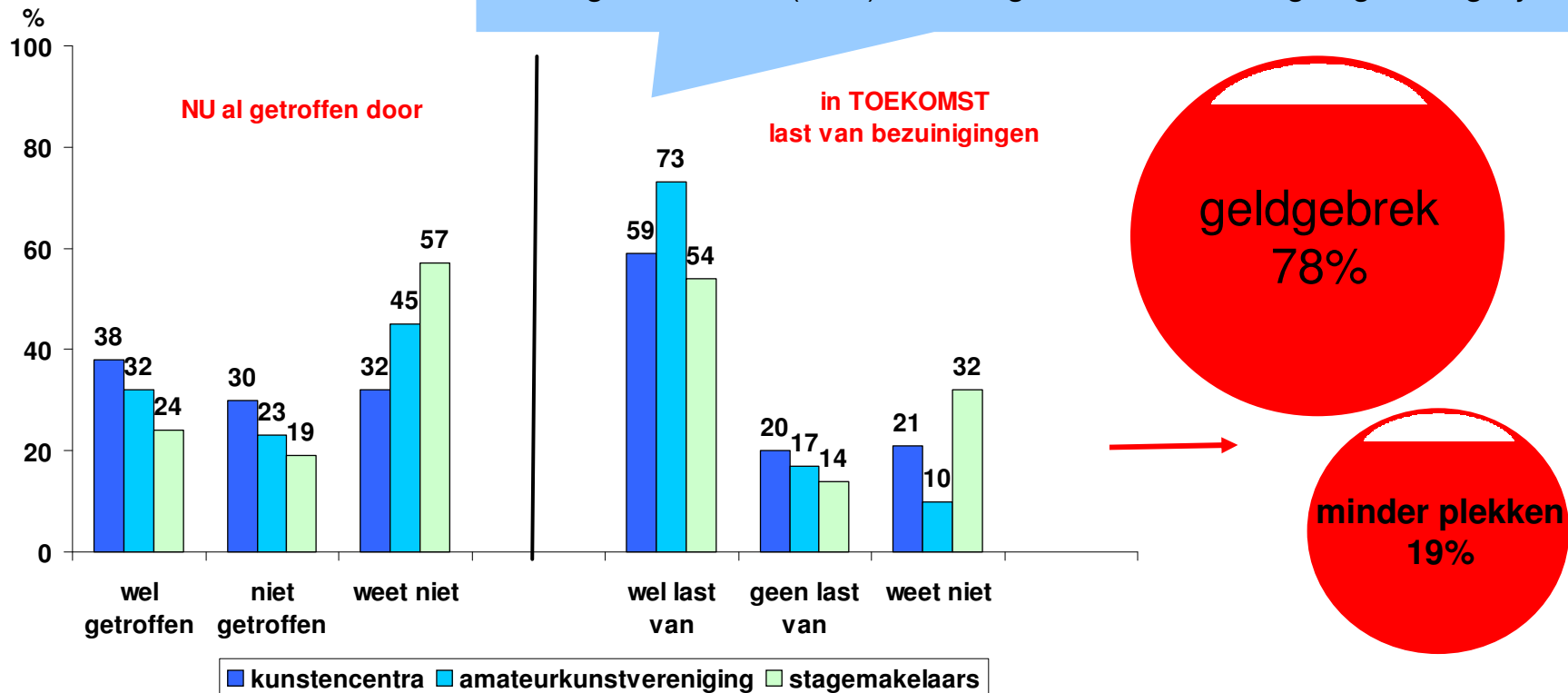
Invloed van de bezuinigingen

- ✓ Aan drie van de vier actoren (kunstencentra, amateurkunstverenigingen en stagemakelaars) is gevraagd of zij de indruk hebben dat ...
 - ✓ De maatschappelijke stage in de amateurkunstsector NU al getroffen wordt door de bezuinigingen in deze sector en op welke wijze deze dan getroffen wordt
 - ✓ De maatschappelijke stage in de amateurkunstsector in de TOEKOMST last zal krijgen van de bezuinigingen
- ✓ Men kon aangeven of invloed van de bezuinigingen van toepassing was:
 - 1) ***in sterke mate***
 - 2) ***enigszins***
 - 3) ***nauwelijks***
 - 4) ***helemaal niet***

Bij de analyse van de antwoorden in de sheet hierna gaan we uit van de optelling van de percentages van de eerste twee categorieën.

Actoren zijn in hoge mate pessimistisch over negatieve invloed van de bezuinigingen op de maatschappelijke stages in de toekomst

De mening over de mate waarin de amateurkunstsector nu al getroffen is door de bezuinigingen verschilt niet zeer veel tussen de drie actoren. Gemiddeld geven drie van de tien aan dat ze de indruk hebben dat er al invloed is. Voor de toekomst is men erg pessimistisch. Liefst zes van de tien zien problemen aankomen. Deze verwachting is het sterkst bij de amateurkunstverenigingen (73%). Bij de kunstencentra (59%) en de stagemakelaars (54%) is de negatieve verwachting ongeveer gelijk.

**geldgebrek
78%**

**minder plekken
19%**

Belangrijkste conclusies

Conclusies (1)

- ✓ Over de hele linie zien we dat de maatschappelijke stage in de amateurkunstsector steeds meer vorm begint te krijgen. Er wordt bij de actoren meer aandacht aan besteed dan in 2010 en het aantal stagiaires blijkt licht groeiende te zijn.
- ✓ Bij de leerlingen is het lopen van stage in de zorg en bij sportverenigingen populairder dan stage in de kunst/cultuur sector. Bij de vwo- of havo-leerlingen heeft stage lopen bij kunstencentra of amateurkunstverenigingen meer status dan bij de vmbo'ers. Daar geldt het wat eerder als saai.
- ✓ Alle actoren zien het nut van maatschappelijke stage en de leerlingen zijn het er erg mee eens dat stage goed werkt om hun visie op de maatschappij te verbreden en meer begrip voor andere mensen te krijgen.

Conclusies (2)

- ✓ Het belang van goede begeleiding wordt door alle actoren heel hoog ingeschat. De leerlingen vinden het met name belangrijk dat er voldoende werk is dat aansluit bij hun interesses.
- ✓ De kunstencentra en verenigingen vinden het ook erg belangrijk dat ze de leerlingen voldoende werk kunnen geven maar vinden het minder belangrijk dan de leerlingen dat het werk aansluit bij de interesses. In 2011 blijken met name de kunstencentra meer dan in 2010 behoefte te hebben aan hulp van stagiaires. Wellicht dat hier een verband is met de bezuinigingen en het besef dat alle beschikbare handen goed gebruikt kunnen worden.
- ✓ Een goede motivatie bij de leerlingen voor de stage wordt door stagebieders als een zeer belangrijk aspect voor het slagen van de stage gezien. Het is opvallend dat bij de stagemakelaars dit aspect ook in 2011 minder belangrijk wordt gevonden dan door de andere actoren. Zij hameren vooral op goede begeleiding op de stageplek, voldoende werk en werk dat passend is voor de leerlingen.

Conclusies (3)

- ✓ Knelpunten volgens de stagebieders zitten vooral in te weinig tijd voor goede begeleiding en de motivatie van de leerlingen, die weleens te wensen over laat.
- ✓ De leerlingen die stage hebben gelopen zien relatief weinig problemen. Er zijn enkelen die klagen over te weinig begeleiding of serieus werk. Een enkeling geeft aan dat de organisatie niet tevreden was.
- ✓ Stagemakelaars zien de knelpunten vooral bij het ontbreken van een goede persoonlijke begeleiding en een niet goed aanbod aan werkzaamheden. De amateurkunstverenigingen hebben vaker wat moeite met communicatie met de school over de stagiaire.
- ✓ Het aantal stageplekken dat in het schooljaar 2010/2011 gerealiseerd is schatten wij dusdanig in dat de normgetallen voor het vorige schooljaar ruim behaald zijn. De aantallen voor het huidige schooljaar (2011/2012) zien er al veelbelovend uit als we afgaan op reeds gemaakte afspraken. De aantallen zoals we die bij de 0-meting gevonden hebben blijken, stabiel te zijn in de 1-meting.

Conclusies (4)

- ✓ De meeste leerlingen geven aan dat ze de stageplaatsen zelf geregeld hebben. De rol van de stagemakelaars bij de bemiddeling wordt door de leerlingen niet vaak genoemd.
- ✓ Daar staat tegenover dat de stagemakelaars zelf hun bemiddelende rol hoger inschatten dan we op basis van de reacties van de leerlingen zouden verwachten. Wellicht dat de stagemakelaars een andere en bredere interpretatie aan bemiddeling geven dan alleen het plaatsen van stagiaires op de werkplek. Tevens kan daar waar de stagemakelaars een rol spelen, die niet helemaal duidelijk zijn voor de leerlingen. Aanvullend onderzoek zou hier uitsluitsel kunnen geven.
- ✓ De stagemakelaars zijn sinds 2010 iets bekender geworden met Kunstconnectie en Kunstfactor. Een meerderheid wil graag contact hebben met beide organisaties.

Conclusies (5)

- ✓ Bij de kunstencentra en de verenigingen is er relatief veel behoefte aan extra informatie over MAS. Hier ligt ook voor 2012 nog een belangrijke taak voor Kunstconnectie en Kunstfactor.

- ✓ Kortom:
 - ✓ **maatschappelijke stage leeft steeds meer bij de amateurkunstsector**
 - ✓ **alle actoren zijn er voor dit schooljaar (2011/2012) al druk mee bezig**
 - ✓ **de kunst-/cultuursector voldoet voor het schooljaar 2010/2011 aan de normgetallen**